

บทความวิจัย

เรื่อง วัดพุททกษาสะท้อนพุทธศาสนมหายานในเกาหลี

โดย

นางสาวธัญลักษณ์ เสาวคนธ์

รหัสนักศึกษา 05530588

เสนอ

อาจารย์คมกฤษ อุยเต็กเค็ง

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษารายวิชา 450 460 การศึกษาเอกเทศ

สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2556

วัดพุทธกษาสะท้อนพุทธศาสนมหายานในเกาหลี

ผู้วิจัย รัชฎลักษณ์ เสาวคนธ์ รหัสนักศึกษา 05530588

อาจารย์ที่ปรึกษา คมกฤษ อยู่เต็กเค่ง

ปีการศึกษา 2556

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของวัดพุทธกษาสะท้อน ก่อสร้างภายในวัด รัชฎลักษณ์ และพิธีกรรมต่างๆ ตลอดจนถึงอิทธิพลของพุทธศาสนมหายาน รวมถึงลัทธิและศาสนาอื่น ๆ ที่มีต่อวัดพุทธกษาสะท้อน ผลการศึกษาพบว่าวัดพุทธกษาสะท้อนเป็นวัดขนาดใหญ่ มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานตั้งแต่สมัยซิลลา มีโครงสร้างคล้ายวัดจีน ก่อสร้างต่างๆ ได้แก่ สระน้ำแห่งปัญญา ซาฮ็อนวัง บัน ไคหินชอกกเยมนู ซึ่งประกอบด้วย สะพานซอนกุน สะพานแบกุน สะพานยอนฮวา สะพานซิลโบ นอกจากนี้ยังมีเจดีย์ชอกกา เจดีย์ทาโบ ส่วนศาสนสถาน ได้แก่ โบสถ์แทจอนจอนเป็นที่ประดิษฐานของพระศากยมุนีพุทธเจ้า โบสถ์กีกนังจอนเป็นที่ประดิษฐานของพระอมิตากพุทธเจ้า โบสถ์บีโรจอนเป็นที่ประดิษฐานของพระไวโรจนพุทธเจ้า โบสถ์กวันนิมจอนเป็นที่ประดิษฐานของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร โบสถ์นอันจอนเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธเจ้าสามองค์ พระอรหันต์ และเทพชีวัง ทั้งยังมีทาบหรือเจดีย์หิน ศาลามูชอลจอน เจดีย์ซารีเป็นต้น รัชฎลักษณ์ที่พบ เช่น หมูทอง วงกลมสามวงที่หัวแปงของโบสถ์ ย็อนโก็ค ปลา สวัสดิคะ และโทเกบี พิธีกรรมต่างๆ ได้แก่ การตีสัญญาณก่อนสวดและระหว่างสวดมนต์ วันชอกกาทัล อีกทั้งการฝึกปฏิบัติกรรมฐาน เป็นต้น วัดพุทธกษาสะท้อนมีความหลากหลายทางความคิดความเชื่อ และเป็น การรวมความคิดพุทธศาสนมหายานไว้ด้วยกัน ซึ่งจากการวิเคราะห์องค์ประกอบในวัดพุทธกษาสะท้อนแล้ว พบว่าสามารถแยกแนวคิดที่ปรากฏในวัดพุทธกษาสะท้อนได้ 8 ประเภท คือ ทฤษฎีเรื่องตรีกาย แนวคิดจากพุทธศาสนานิกายสุขาวดี และความเชื่อเรื่องพุทธเกษตร แนวคิดจากพุทธศาสนานิกายเซน แนวคิดจากสังฆกรรมปฐกฐินไตรปิฎก แนวคิดจากพุทธศาสนาสำนักอวตังสกะ แนวคิดจากลัทธิเต๋า แนวคิดจากความเชื่อดั้งเดิมของชาวเกาหลี (แทงเกียว) และ แนวคิดจากความเชื่อจากศาสนาฮินดู

คำสำคัญ พุทธกษาสะท้อน / พุทธศาสนมหายาน / bulguksa

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

"วัดพุทธกุกซา" (Bulguksa) เป็นวัดที่สร้างขึ้นในในสมัยอาณาจักรชิลลา ในยุคนี้ พระพุทธศาสนารุ่งเรืองมากโดยรับพุทธศานามหายานจากจีน วัดพุทธกุกซาเป็นวัดที่มีความเก่าแก่ และผ่านเรื่องราวต่างๆมากมาย แต่ยังคงอยู่ในสภาพที่ดูอย่างที่เห็นในปัจจุบัน สถานที่ตั้งอยู่ที่ คยองจูเหนือ เมืองหลวงอาณาจักรชิลลา ตั้งอยู่กลางพื้นที่ลาดของภูเขาโทฮัมซัน มีชื่อวัดว่า วัดพุทธกุกซา แปลว่า ดินแดนแห่งพุทธภูมิ (พวงนิล คำปึงสู, ผู้แปล 2551 : 233)

ความสำคัญของวัดพุทธกุกซาคือได้รับการบันทึกให้เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมจาก องค์การยูเนสโก (UNESCO's world cultural heritage) นับเป็นสถานที่สำคัญและโดดเด่นทาง วัฒนธรรมของเกาหลี มีสถาปัตยกรรมอันเก่าแก่และเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนเกาหลี

วัดพุทธกุกซามีบริเวณวัดอยู่บนเนินเขา สิ่งก่อสร้างต่างๆภายในวัดนั้นล้วนมีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดของพุทธศานามหายานตั้งแต่แผนผังของวัด สถาปัตยกรรม จิตรกรรม และ ประติมากรรม ซึ่งประกอบไปด้วยสระน้ำแห่งปัญญา ชาช็อนวัง สะพานชอกกเยมันได้แก่ สะพานชอนกุน สะพานแบกุน สะพานยอนฮวา และสะพานซิลโบ เป็นสะพานหรือบันไดทั้ง 4 ของวัดพุทธกุกซา อีกทั้งเจดีย์ชอกกามีลักษณะเรียบง่าย ซึ่งมีความเก่าแก่มากกว่า 13 ศตวรรษ และ เจดีย์ทาโบ ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุสำคัญเป็นที่เคารพนับถือของพุทธศาสนิกชนชาวเกาหลีอย่างมาก จนถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ด้านหลังของเหรียญ 10 วอนในปัจจุบัน (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2534 : 75)

ความเชื่อของพุทธศานามหายานแสดงเด่นชัดในวัดพุทธกุกซา กล่าวคือ พระศากยมุนีพุทธเจ้า (Shakyamuni Buddha) ประดิษฐานในโบสถ์แดอนจอน และ พระอมิตาภพุทธเจ้า (Amitabha Buddha) รูปแบบของพระพุทธรูปเป็นไปตามธรรมเนียมค่านิยมเกาหลีมากกว่าการสร้างตามความเป็นจริง ตรงข้ามโบสถ์แดอนจอนจะมีศาลามูซอลจอนคือ ศาลาไร้กำแพง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่เก่าแก่ที่สุด ถัดมาวิหารเจ้าแม่กวนอิม (Avalokitesvara's Shrine) และ โบสถ์ก๊กนัคจอน

เป็นที่ประทับของพระไวโรจนพุทธเจ้า (Vairocana Buddha Hall) มีพระหัตถ์ขวาจับพระคัมภีร์พระหัตถ์ซ้าย (ประพันธ์ เรื่องณรงค์, 2541 : 76)

เมื่อพิจารณาสิ่งก่อสร้างต่างๆภายในวัดพุทฺธกุฎาแล้ว มีความสะท้อนถึงความศรัทธาในพุทธศาสนามหายาน โดยเฉพาะสำนักสุขาวิจิตรที่มีความเชื่อเรื่องพุทธเกษตร และพุทธศาสนามหายานนิกายเซน ชาวเกาหลีจะนำมาปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมของตนเอง เน้นความเรียบง่ายและยึดถืออุดมคติของชาวเกาหลีเป็นหลัก ดังพระพักตร์พระพุทธรูปภายในวัดพุทฺธกุฎา เมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของวัดพุทฺธกุฎาทั้งภายในและภายนอกแล้ว บริเวณรอบวัดมีสะพานหินซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทางมหายาน หมายถึงสะพานซึ่งจะนำไปสู่สวรรค์ มีพระพุทธรูปตามหลักความเชื่อของมหายานคือ พระศากยมุนีพุทธเจ้า พระอมิตาภพุทธเจ้า พระไวโรจนพุทธเจ้า และพระอวโลติเกศวรพระโพธิสัตว์ ซึ่งสามารถนำหลักแนวคิดทางพุทธศาสนามหายานมาวิเคราะห์ได้

วัดพุทฺธกุฎานั้นเป็นวัดที่สวยงามและมีคุณค่าที่สุดในเกาหลี อีกทั้งยังเป็นตัวอย่างงานพุทธศิลป์สมัยซิลลาที่งามที่สุด ซึ่งมีการผ่านเรื่องราวทางประวัติศาสตร์มากมาย รวมถึงเป็นสถานที่สำคัญและโดดเด่นทางวัฒนธรรมของเกาหลี ซึ่งมีปรัชญาและความคิดความเชื่อแฝงอยู่เป็นจำนวนมาก จากความน่าสนใจดังกล่าว ผู้วิจัยใคร่ศึกษา "วัดพุทฺธกุฎาสะท้อนพุทธศาสนามหายานในเกาหลี" เพื่อให้เห็นถึงแนวความคิดของชาวเกาหลีในแง่พุทธศาสนามหายานอย่างลึกซึ้ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดพุทฺธกุฎา สิ่งก่อสร้างภายในวัด รวมถึงสัญลักษณ์และพิธีกรรมต่างๆ
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของพุทธศาสนามหายาน รวมถึงลัทธิและศาสนาอื่นๆที่มีต่อวัดพุทฺธกุฎา

วิธีการวิจัย

1. เก็บรวบรวมข้อมูลที่ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. วิเคราะห์ข้อมูล

3. นำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบบทความวิจัย

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่ใช้เป็นกรอบความคิดที่ใช้วิจัยได้แก่ แนวคิดพุทธศาสนamahayan เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเกาหลี และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัดพุทธกุชชา

1. เอกสารเกี่ยวกับแนวคิดพุทธศาสนamahayan

สมปราชญ์ อัมมะพันธุ (2534) เขียนหนังสือ "ที่นี่...เกาหลีใต้" กล่าวถึงเกาหลีใต้ให้อิสระและเสรีภาพแก่ประชาชนในการนับถือศาสนาอย่างกว้างขวาง ดังนั้นจึงมีศาสนาต่างๆหลายศาสนา หลายลัทธิ และไม่นับถือศาสนาใด รัฐบาลเกาหลีใต้ประกาศศาสนาใดเป็นศาสนาประจำชาติ เมื่อพุทธศาสนาได้เข้ามาประชาชนได้นำพุทธศาสนาผสมกลมกลืนเข้ากับไสยศาสตร์เกิดขึ้นเป็นลักษณะพิเศษโดยเฉพาะจีน พื้นฐานคำสอนเหมือนพุทธศาสนาประเทศอื่นต่างกันเฉพาะรูปแบบ เช่น นิยมสร้างวัดบนภูเขา เพราะเชื่อว่าภูเขาที่สำคัญๆเป็นที่อาศัยของวิญญานพระพุทธรเจ้ามาก่อน ในวัดจะมีศาลเจ้าทำพิเศษไว้สำหรับวิญญานบนภูเขา เหตุผลอีกประการหนึ่งคือเหตุผลทางการเมือง นำพุทธศาสนamahayanจากจีนมาเผยแผ่ มีหลักธรรมเกี่ยวกับเรื่องกฎแห่งกรรม มีผู้นับถืออย่างกว้างขวาง พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองสุดสมัยพระเจ้าชินฮัง จัดตั้งสถาบันฮวารังโด เพื่อรวบรวมคนหนุ่มมาฝึกร่างกายจิตใจตามแนวพุทธศาสนา ทำให้มีความสามารถในการเป็นผู้บริหารและป้องกัน สมัยอาณาจักรซิลลาพุทธศาสนากลายเป็นศาสนาประจำประเทศ ยึดคัมภีร์อวัชรธรรมสักกะสูตร และ คัมภีร์ปทุมสูตร มีการบูชาพระอมิตตะพุทธ และ พระอวโลกิตेश্বরโพธิสัตว์ เป็นยุคที่พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองสุด มีการสร้างศิลปวัตถุหลายอย่าง เช่น วัดพุทธกุชชา สถูป ถ้ำซ็อกกูรัม เป็นต้น ตอนปลายสมัยซิลลาเกิดโรงเรียนสอนศาสนานิกายฌาน เกาหลีเรียก "ช็อน" เป็นการปฏิบัติธรรมเพื่อให้บรรลุเห็นแจ้งโดยฉับพลัน โดยการทำสมาธิและใช้ปัญญาขบคิดปริศนาธรรม สมัยอาณาจักรโคกูเรียผู้มีพระประพตติคนไม่เหมาะสม จึงมีการปรับปรุงศาสนาเสียใหม่นำอวัชรธรรมสักกะสูตรรวมกับคำสอนนิกายช็อน กำเนิดคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับเกาหลี ภายหลังถูกมอง โกลเผาทำลายไป สมัยนี้ช็อนมีผู้นับถือมาก มีวัดช่องกว้างซาบนภูเขาโซเก เป็นวัดศูนย์กลางของนิกายช็อน ภายหลังนิกายโซเกกลายเป็นพุทธศาสนาที่ใหญ่และประชาชนนับถือมากที่สุด สมัยอาณาจักรโชช็อนมีการสนับสนุนลัทธิขงจื้อใหม่ขึ้นแทนพุทธศาสนา มีการกดขี่และจำกัดขอบเขตชาวพุทธ

วัดไม่สามารถสร้างขึ้นในเมืองต้องสร้างบนภูเขา ปลายศตวรรษที่ 16 กองทัพญี่ปุ่นรุกรานเกาหลี พระภิกษุชาเมียงและประชาชนได้ออกต่อสู้ช่วยป้องกันประเทศไว้ สิ้นสุดยุคโชซอน ค.ศ. 1910 พุทธศาสนาได้รับการนับถือและสนับสนุนจากรัฐบาลญี่ปุ่น แต่เป็นพุทธศาสนาแบบญี่ปุ่นที่พระสามารถมีภรรยาได้ หลังจากรับเอกราช ค.ศ. 1945 พุทธศาสนานิกายโซเกของเกาหลีที่ไม่อนุญาตให้พระมีภรรยาจึงมีผู้เลื่อมใสมาก นิกายโซเกเป็นนิกายที่ใหญ่ที่สุด พุทธศาสนาในเกาหลีเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษามาก เพราะแม้เกาหลีจะรับพุทธศาสนาจากจีน แต่เกาหลีก็นำเอาพุทธศาสนามาปฏิบัติปน ๆ กับลัทธิอื่น จึงเป็นพุทธศาสนาแบบเกาหลีซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะ เกาหลีมีคัมภีร์ไตรปิฎกฉบับเกาหลี อยู่ที่วัดแฮอินซาในปัจจุบัน นอกจากนี้แล้ววัดต่างๆ ในเกาหลีนอกจากเพื่อความสวยงามและสะดวกในการใช้สอยแล้วมักมีสัญลักษณ์ที่มีความหมายทางพุทธปรัชญาแฝงอยู่

ธีรวัสส์ บำเพ็ญบุญบารมี (2549) เขียนหนังสือ "พุทธศาสนานิกายมหายาน" กล่าวถึงมหายานในระยะแรกมีความเชื่อในเรื่องพระพุทธรเจ้ามีเพียง 2 กาย คือ ธรรมกาย ซึ่งหมายถึงพระคุณของพระพุทธรองค์ได้แก่ พระเมตตาคุณ พระปัญญาคุณ และพระวิสุทธิคุณ นอกจากธรรมกายก็มีนิรมลกาย หมายถึง กายเนื้อใน ภายหลังได้เพิ่ม สัมโภคกายเข้าไป คือพระโพธิสัตว์ ขวามหายานเชื่อว่าพระพุทธรเจ้า และพระโพธิสัตว์ มีเป็นจำนวนมากในจักรวาลนี้ พระองค์เสด็จมาอุบัติเพื่อสั่งสอนธรรมอยู่ทั่วไปนับไม่ถ้วน โลกธาตุที่พระพุทธรเจ้ามาอุบัติเรียกว่า พุทธเกษตร ซึ่งมีหลายแห่งมีดินแดนสุขาวดี ขวามหายานสร้างความเชื่อในเรื่องพุทธเกษตร อาจเป็นเพราะต้องการปลอบใจมหาชนที่ยังอยากมีชีวิตสุขสบาย ไม่ต้องการบรรลุนิพพาน เพราะการบรรลุนิพพานเป็นเรื่องยากจึงต้องสร้างความเชื่อในเรื่องพุทธเกษตรขึ้นมา เพื่อสนองความต้องการของคนบางกลุ่มที่ยังรักความสะดวกสบาย ทำให้เกิดการตั้งปณิธานไปเกิดในพุทธเกษตรเพื่อเป็นพระโพธิสัตว์ และแล้วก็จะบรรลุนิพพานได้โดยสะดวกไปเอง

พีระพงษ์ สุขแก้ว (2549) เขียนหนังสือ "เกาหลี เรื่องเล่าผ่านกาลเวลา" กล่าวถึง ในปี ค.ศ. 372 พุทธศาสนาเริ่มแพร่หลายเข้าไปยังอาณาจักร โคกูเรียวเป็นครั้งแรก วัดทำเป็นหน้าที่ศูนย์กลางทางการศึกษา และศิลปกรรมต่างๆ พุทธศาสนานิกายเซ็นและนิกายเทียนไท่ ซึ่งนิกายเทียนไท่หรือนิกายสุขาวดีนี้ เกิดขึ้นในประเทศจีน ผู้เป็นต้นกำเนิดนิกายนี้คือ อาจารย์ดีเจีย สำนักก๊กเซงยี บนภูเขาเทียนไท่จึงเอาชื่อภูเขามาตั้งเป็นนิกาย ท่านได้แบ่งพระพุทธรวจนะออกเป็น 5 สมัย

คือ ปฐมกาล ทศกัณฐก คติยกาล จตุตถกาล และ ปัญจกกาล ซึ่งทั้ง 5 สมัยนี้ได้กล่าวถึงการแสดงธรรมของพระศาสดาในแต่ละสมัย นิกายเถรวาทหรือนิกายสุรวาทนี้ ถือว่าตนเอง ได้กำนัธรรมะสุดยอดของพระพุทธศาสนาไว้ เพราะใช้สัทธรรมปุณทริกสูตรเป็นหลักของนิกายเหล่านี้กลายเป็นนิกายชั้นนำในเกาหลี ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษ 13 เป็นต้นมา แต่อย่างไรก็ตาม พุทธศาสนาเมื่อแพร่เข้าไปยังเกาหลีจะได้รับการดัดแปลงไปตามความเชื่อเดิมอย่างอื่นด้วย โดยเฉพาะลัทธิเต๋า และจารีตประเพณีโบราณของเกาหลีจะได้รับการรักษาเอาไว้ควบคู่ไปกับพุทธศาสนา

สุมาลี มหณรงค์ชัย (2550) เขียนหนังสือ "พุทธศาสนมหายาน" กล่าวถึงแนวคิดมหายานเกิดขึ้นพร้อมกับประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนาหลังพระพุทธปรินิพพาน ซึ่งได้แตกนิกายออกเป็น 2 นิกาย คือ เถรวาท และมหายาน "มหายาน" แปลว่าพาหนะที่ใหญ่ หรือยานอันสูงสุด นอกจากนี้ยังมีความหมายว่าทางอันประเสริฐ หมายความว่า เส้นทางสายนี้หรือพาหนะอันใหญ่นี้สามารถรับคนทุกประเภท ทุกชนชั้นวรรณะ ทุกเพศ ทุกวัย หรือทุกอาชีพ ไปสู่ความหลุดพ้นได้เท่าๆกันโดยไม่มีผู้ใดถูกปฏิเสธเลย พระพุทธเจ้ามีกาย 3 อย่าง ที่เรียกว่า ตรีกาย ได้แก่ กายเนื้อ กายธรรม และ กายทิพย์ พุทธศาสนมหายานยังมีความเชื่อเรื่องโพธิจิตหรือพุทธภาวะด้วย พุทธศาสนมหายานนั้นได้แบ่งออกเป็นหลายนิกาย พุทธศาสนาสำนักสัทธรรมปุณทริกะ (เถียนไถ) มีความสำคัญกับคำสอนในเรื่องนิพพาน หรือธรรมกาย ที่มีลักษณะเที่ยง มีแก่นสารในตัวเอง และบริสุทธิ์ สำคัญเถียนไถนับถือพระสัทธรรมปุณทริกสูตรว่าเป็นพระสูตรที่สามารถช่วยให้ผู้นับถือพ้นทุกข์ได้อย่างสมบูรณ์ พุทธศาสนาสำนักสุรวาท ซึ่งมีแนวคิดเรื่องวิสุทธิภูมิหรือ พุทธเกษตรเป็นภูมิที่อุปมาดินแดนที่พระพุทธเจ้าและโพธิสัตว์จำนวนมากอาศัยอยู่ รวมถึงความรู้ความเข้าใจแนวคิดของสำนักสุรวาทที่มีพระพุทธเจ้านามว่าพระอมิตตาทะ สำนักอวตังสกะซึ่งมีพระพุทธเจ้านามว่าพระไวโรจนพุทธเจ้า อวตังสกะชื่อนี้เป็นชื่อของพระสูตรหลักที่สำนักนี้นับถือ นั่นคือ อวตังสกะสูตร หลักการสำคัญของอวตังสกะที่แสดงให้เห็น "ทั้งหมดในหนึ่งเดียวและหนึ่งเดียวในทั้งหมด" ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกเป็นหนึ่งเดียวกัน ความเป็นหนึ่งเดียวกันคือสัจธรรมสูงสุด ไม่ว่าจะเป็นพุทธจิตหรือสรรพสัตว์ล้วนเป็นหนึ่งเดียวกัน พุทธศาสนาสำนักชยานะ (ฉาน/ฉาน/เซน) ชยานะ หรือ ฉานนี้แปลว่า นั่งวิปัสสนา และอาจมีความหมายว่าเป็นข้อปฏิบัติทางศาสนาที่มุ่งทำจิตใจสงบ ผู้ปฏิบัติชยานะจะเพ่งมองหรือจดจ่ออยู่ในสติสัมปชัญญะของตนเอง เริ่มต้นด้วยการควบคุมลมหายใจพยายามเพ่งจิตไว้ที่จุดใดจุดหนึ่งจนเกิดความตระหนักรู้ภายใน นั่นคือ เกิดปัญญาญาณแบบ

เขียนปล้น(ชาโตริ) เป้าหมายคือปลุกปัญญาญาณให้ตื่น หลักการพื้นฐานของเซนคือ ส่งมอบพิเศษ นอกหลักสูตร ไม่อาศัยคำพูดและตัวหนังสือ ซึ่งตรงไปยังแก่นแท้ของมนุษย์ เห็นแจ้งในธรรมชาติ ของตนและบรรลุปุทธภาวะ ผู้วิจัยจะนำความรู้ที่ได้มาวิเคราะห์แนวความคิด ความเชื่อ และโลกทัศน์เกี่ยวกับพุทธศาสนาหายานของชาวเกาหลีผ่านทางวัดพุทธกุกซา

2. เอกสารเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเกาหลี

ไพบูลย์ ปิตะเสน (2555) เขียนหนังสือ "ประวัติศาสตร์เกาหลี : จากยุคเผ่าพันธุ์ถึงยุค สาธารณรัฐใหม่" กล่าวถึงพุทธศาสนาหายานได้เข้ามาเกาหลีตั้งแต่สมัยอาณาจักรสามก๊กคือ แพกเจ โครยอ และซิลลา โดยรับนำมาจากจีน แต่รุ่งเรืองเมื่ออาณาจักรสามก๊กรวมเป็นหนึ่งโดย อาณาจักรซิลลา ได้มีการจัดระเบียบการปกครองใหม่ มีการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะกิจดูแลงานพิเศษ เกี่ยวกับการก่อสร้างกำแพงวังหรือวัดในพุทธศาสนามากมาย ซึ่งพบมากในคยองจู นับตั้งแต่ ศตวรรษที่ 7 อาณาจักรรวมซิลลาเข้าสู่ความสงบสุข ติดต่อกับราชวงศ์ถังของจีนในรูปของการ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและพุทธศาสนามากกว่าการทหาร โดยปัจจัยสำคัญที่ทำให้พุทธศาสนา เจริญรุ่งเรืองคือ การส่งพระสงฆ์ไปศึกษาพระธรรมที่จีนและอินเดีย พระพุทธศาสนาในอาณาจักร รวมซิลลาแบ่งเป็น 5 สายได้แก่ พุทธศาสนาสายนิพพาน(ขอลบัล) สายพระวินัย(คเยยูล) สายพระสูตร(ฮวาออม) สายพระธรรม(พอบซง) และสายลัทธิชงชง(พอบซัง) พระพุทธศาสนา ที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือสายพระสูตรและสายพระธรรม สายพระธรรมนี้ภายหลังเป็นต้นแบบของ พุทธศาสนาสายใหม่คือ สายแฮดง การศึกษาพุทธศาสนาทั้ง 5 สายนี้อิงกับพระไตรปิฎกเป็นหลักจึง ถูกจำกัดแต่ผู้มีการศึกษาหรือชนชั้นปกครอง จึงมีพุทธศาสนาสายชาวบ้านเกิดขึ้นเรียกว่า สาย ชองโท จัดอยู่ในพุทธศาสนาหายานที่เน้นการสวดมนต์ต่อพระโพธิสัตว์เพื่อนำไปสู่การหลุดพ้น ภายหลังได้รับความนิยมสูงสุด และแพร่กระจายออกไปในอาณาจักร ในยุคปลายอาณาจักรรวม ซิลลาพุทธนิกายเซนก็ได้รับความนิยมมากเช่นกัน โดยเน้นการนั่งสมาธิเพื่อศึกษาธรรมชาติ ศึกษา ความเป็นจริงของสรรพสิ่งในโลก เพื่อให้หลุดพ้น โดยมีต้องศึกษาพระไตรปิฎก หรือมีต้องสวด มนต์ต่อโพธิสัตว์แต่อย่างใด ซึ่งนิกายเซนต้องต่อสู้กับพุทธศาสนา 5 สายหลักเพื่อเป็นที่ยอมรับของ คนในอาณาจักร วัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรมในอาณาจักรรวมซิลลาที่ยังคงเหลือมาถึงปัจจุบันที่มี ชื่อเสียงมากคือถ้ำชอกกูรัมและวัดพุทธกุกซา ในสมัยอาณาจักรโครยอกษัตริย์แทโจได้อุปถัมภ์

พุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดตั้งคูกษา(พระราชครู) เพื่ออุปถัมภ์สร้างวัด และมีเทศกาลทางพุทธศาสนา ทรงบัญญัติ "หลักปกครอง 10 ประการ" ให้แก่ภิกษุในยุคนี้มีการนำพุทธศาสนาสายเถียนไตเข้ามา ต่อมาได้รับความนิยม ซึ่งสายเถียนไตพยายามประสานพุทธศาสนา 5 สายหลักเข้ากับพุทธศาสนา 9 นิกายเซน มีการจัดพิมพ์ตำราพระไตรปิฎกขึ้นกว่า 6,000 เล่ม โดยใช้แม่พิมพ์แกะสลักจากไม้อยู่ที่วัดพูอินซา แต่ถูกทำลายโดยมองโกล พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อจิตใจ แต่ขงจื้อมีอิทธิพลทางจริยธรรมทางสังคม ช่วงยุคลปลายของโครยอพุทธศาสนาเริ่มเข้าสู่ยุคตกต่ำ ลัทธิใหม่เริ่มเผยแพร่ในขุนนางรุ่นใหม่ มีการโจมตี พุทธศาสนา มีการบริบทพิธีและที่ดินคืนจากวัด และยุคสุดท้ายคือยุคโชซอนนั้นถือเป็นยุคเสื่อมของพุทธศาสนา สถานภาพของพระสงฆ์ได้เสื่อมถอยลง พุทธศาสนามีได้รับการอุปถัมภ์โดยรัฐเหมือนอดีต ห้ามมิให้สร้างวัดเพิ่มเติม วัดเดิมต้องเสียภาษีรวมถึงพระภิกษุด้วย แม้ว่าพุทธศาสนาจะหมดอำนาจทางการเมือง แต่ยังคงมีบทบาททางจิตใจของชาวเกาหลี

3. เอกสารเกี่ยวกับวัดพุลกุกซา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2534) นิพนธ์เรื่อง "แกะรอยโสม" กล่าวถึง อาณาจักรซิลลา นับถือศาสนาพุทธ วัดพุลกุกซา เริ่มสร้างแต่คริสต์ศตวรรษที่ 6 ชื่อวัดแปลว่า ดินแดนของพระพุทธเจ้า อาจมาจากภาษาสันสกฤตว่า พุทธเกษตร คริสต์ศตวรรษที่ 8 มีการบูรณะอีกครั้งหนึ่ง และคริสต์ศตวรรษที่ 16 ถูกญี่ปุ่นทำลายที่เห็นอยู่ในปัจจุบันจะเป็นที่บูรณะขึ้นใหม่ในคริสต์ศตวรรษที่ 18-20 ตอนที่เข้าไปจะเห็นจุดโลกบาลในมือจะถือสิ่งของซึ่งแตกต่างจากที่จีน ด้านหน้ามีเจดีย์ หรือ ละ ละหนึ่งมีชื่อเสียงมากจนรัฐบาลนำมาเป็นภาพในเหรียญสดงค์ อีกหลังหนึ่งพบของโบราณหลายชนิด ที่สำคัญคืออักษรที่ใช้พิมพ์ไม้เก่าที่สุดเกาหลี ในวิหารหลังหนึ่งมีพระพุทธรูปซึ่งเป็นพระพุทธรูปในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต การบูชาจะทำให้ได้รับความสุขในอนาคตด้วย ศาลาอีกแห่งชื่อศาลาไร้คำพูด ใช้เป็นที่พระศึกษาพระคัมภีร์ และเทศน์ ที่มีชื่อเช่นนี้เพื่อเป็นปริศนาธรรม เมื่อเข้าใจพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ก็เป็นเรื่องของจิตใจ สมาธิและปัญญา ในห้องนี้ไม่มีพระพุทธรูป มีแต่ภาพเขียน อีกบันไดมีบันได 33 ชั้น หมายถึงสวรรค์ (อาจเป็นชั้นดาวดึงส์) ด้านนอกวัดเคยมีสระน้ำใหญ่ พระพุทธรูปที่เหลือมาจากการบุกของญี่ปุ่นคือ พระไวโรจนะ และพระอมิตาภะ เมืองเคียงจุนนั้นมีศิลปวัตถุมาก เปรียบเหมือนพิพิธภัณฑ์ไม่มีกำแพง

และยูเนสโกประกาศเป็นวัฒนธรรมโลก มีข้อบังคับรอบคอบและแน่นอน โดยเฉพาะการปลูกสร้างอาคารไม่ให้สูงเกินไป

ประพันธ์ เรื่องณรงค์ (2541) เขียนหนังสือ "บันทึกจากเกาหลิใต้" กล่าวถึงวัดที่มีชื่อเสียงในเกาหลิเช่นวัดพุทธกุษา ตั้งอยู่เคียงคูเมืองโบราณ มีอายุไม่ต่ำกว่า 650 ปี ตั้งแต่ลิตลารับพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ บริเวณวัดอยู่บนเนินเขา โบสถ์วิหารลดหลั่นลงมาสวยงาม แต่ละวิหารมีพระพุทธรูป และ เจ้าแม่กวนอิม พุทธศานามหายานนับถือพระรัตนตรัย คือ พระอมิตตาทะ พระพุทธเจ้า ซึ่งมีพระกายสถิตที่แดนสุวรรณดิ พระอวโลกิตศวร โพธิสัตว์ และนางปรัชญาปรมิตา หรือปัญญาบารมีไทยเรียกว่านางคารา เมื่อพุทธศานามหายานเข้าสู่จีน เกาหลิ และญี่ปุ่น พระโพธิสัตว์และนางคารากลายเป็นเจ้าแม่กวนอิม วิหารแห่งหนึ่งจะมีพระพุทธรูปที่แปลกคือ พระหัตถ์ขวาจับพระด้นิพระหัตถ์ซ้าย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แสดงการรวมจักรวาลแห่งมนุษย์หญิงชาย เกาหลินั้นไม่ได้กำหนดศาสนาประจำชาติไว้ มีทั้งพุทธ คริสต์ ขงจื้อ และไม่นับถือศาสนา ปัจจุบันชาวเกาหลิบางคนนั้นยังเชื่อไสยศาสตร์อยู่ เรียกว่า ซามัน มีคนทรงเรียกว่า มูดัง

พวงนิล คำป้งสุ (2551) เขียนหนังสือ "เกาหลิ" กล่าวว่าพุทธศาสนาตั้งอยู่ในเกาหลิเมื่อศตวรรษที่ 7 ช่วงปลายสมัยซิลลาได้รับอิทธิพลพุทธศานามหายาน 2 นิกายคือ นิกายซอน (ญี่ปุ่นเรียกเซน) เป็นนิกายที่นิยมสูงสุดในหมู่พระภิกษุ และนิกายสุวรรณดิที่เป็นพุทธศานาแบบชาวบ้านให้ความศรัทธาพระอมิตตาทะที่ปกครองอยู่ดินแดนสุวรรณดิ นิกายนี้มุ่งสอนให้ศรัทธาเพียงประกายเดียว กล่าวถึงวัดพุทธกุษาซึ่งเป็นดินแดนแห่งพุทธภูมิเป็นวัดที่มีชื่อเสียงที่สุดในเกาหลิ มีบันไดหินสวยงามและ สะพานเมฆขาวกับเมฆครามทอดไปสู่ประตูวัด ภายในมีเจดีย์ชอกกาทับและทาโบทับที่พระเจ้าแทงสร้างถวายเป็นพระราชกุศลให้กับพระบิดาและมารดา ศาลามูซอลจนที่เก่าแก่ที่สุด โบสถ์พีโรจนที่ประดิษฐานพระไวโรจนะ และวิหารควานิมจอนอันเป็นที่ประดิษฐานรูปสลักไม้เจ้าแม่กวนอิม นอกจากนั้นสถานที่ที่ซึ่งแสดงถึงความศรัทธาพุทธศานาของชาวเกาหลิอีกแห่งคือชอกกูรัม เป็นวัดถ้ำซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระศากยมุนี สลักจากหินแกรนิตสีขาวทั้งองค์ รูปสลักหินแม่ทัทังแปด ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งมีชีวิตทั้งแปดระดับชั้น รูปสลักท้าวจตุโลกบาล ผู้เฝ้าพิทักษ์รักษาวัดทั้ง 4 ทิศ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาของชาวเกาหลิต่อพุทธศานา อีกทั้งชาว

เกาหลียังนำความคิด ความเชื่อในเรื่องของวิญญาณนิยมที่เป็นความคิดดั้งเดิมของชาวเกาหลีมาผสมเข้าไว้ด้วย

ผลการวิจัย

1. ความเป็นมาของวัดพุททกุกซา สิ่งก่อสร้างภายในวัด สัญลักษณ์ และพิธีกรรม

1.1 ประวัติศาสตร์วัดพุททกุกซา

วัดพุททกุกซาเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยอาณาจักรซิลลา รวมอาณาจักรทั้งสามเป็นปึกแผ่นมั่นคง ยุคนี้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองมาก โดยรับพุทธศาสนamahayan จากจีน วัดพุททกุกซาเป็นวัดที่มีความเก่าแก่ สถานที่ตั้งอยู่ที่คยองจูเหนือ เมืองหลวงอาณาจักรซิลลา ตั้งอยู่กลางพื้นที่ลาดของภูเขาโตฮัมชัน วัดนี้เดิมเป็นวัดเล็กๆ สร้างขึ้นครั้งแรกในสมัยพระเจ้าพ็อบฮึง เมื่อปี ค.ศ. 535 สร้างขึ้นด้วยความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และมีการบูรณะครั้งใหญ่โดย คิม แดซอง ในรัชสมัยพระเจ้าเคียงด็อก แห่งราชอาณาจักรซิลลาในปี ค.ศ. 751 และมาสร้างสำเร็จในปี ค.ศ. 774 ตรงกับรัชกาลพระเจ้าฮยอกง พร้อมกับพระราชทานชื่อวัดว่า วัดพุททกุกซา แปลว่า ดินแดนแห่งพุทธภูมิ (พวงนิล คำปึงสู, ผู้แปล 2551 : 233)

วัดพุททกุกซาสร้างขึ้นเพื่อเป็นสถานที่รำลึกถึงความสุขของพระพุทธเจ้าและเป็นสัญลักษณ์ของดินแดนแห่งธรรมะ การตรัสรู้ และการนิพพานขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า (Wikipedia 2013) โครงสร้างของวัดที่ปรากฏในปัจจุบันมีการสร้างขึ้นใหม่ทดแทนเก่า ปีค.ศ. 751 เดิมมีอาคาร 86 หลัง ซึ่งมากกว่าปัจจุบันถึง 10 เท่า แต่เนื่องจาก สงครามอิมจินในปีค.ศ. 1593 วัดได้ถูกเผาจนแทบไม่เหลือซากจากการรุกรานของญี่ปุ่น ขณะที่สะพานหิน บันได และเจดีย์ยังคงสภาพเดิมทุกประการที่รอดจากการถูกเผาในครั้งนี้ หลังจากนั้นในปีค.ศ. 1604 มีการสร้างใหม่และการแผ่ขยายของพุททกุกซาขึ้นอีกครั้ง มีการบูรณะซ่อมแซมใหม่ถึง 40 กว่าครั้ง จนกระทั่งในปีค.ศ. 1805 ในช่วงระหว่างอาณานิคมเกาหลี ค.ศ.1910-1945 ญี่ปุ่นได้มีการจัดการปรับปรุงฟื้นฟูเกาหลี แต่ไม่ได้มีรายงานของการบูรณะวัดพุททกุกซา และการไม่มีการปรากฏของสิ่งมีค่าที่เป็นที่รู้จักในช่วงเวลานั้น ในช่วงยุคปลายของโครยอพุทธศาสนาเริ่มเข้าสู่ยุคตกต่ำ ลัทธิขงจื้อเริ่มเผยแพร่ในขุนนางรุ่นใหม่ มีการโจมตีพุทธศาสนา มีการบริบทพิธีและที่ดินคืนจากวัด และยุคสุดท้ายคือยุคโช

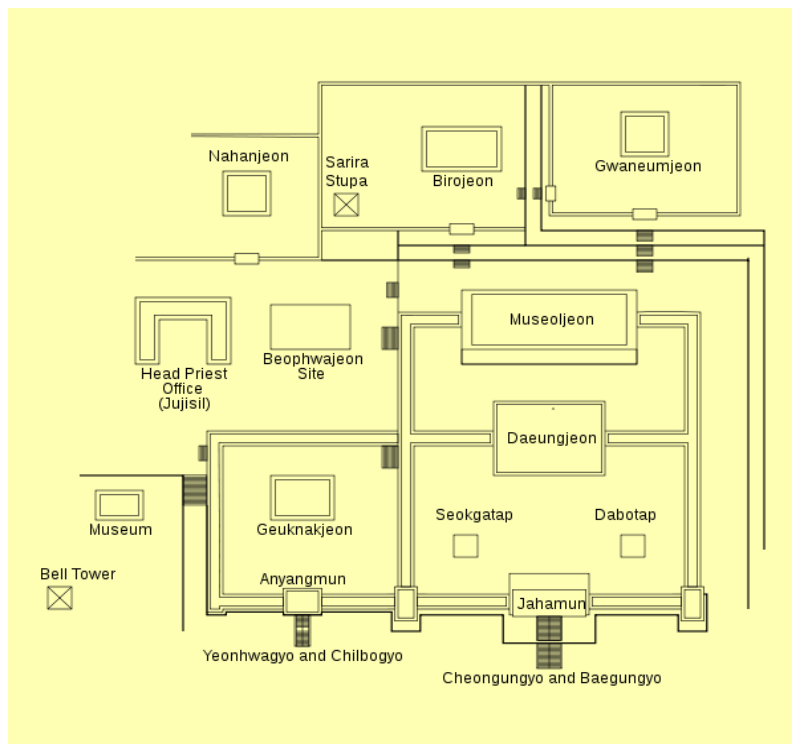
ซอนนั้นถือเป็นยุคเสื่อมของพุทธศาสนา สถานภาพของพระสงฆ์ได้เสื่อมถอยลง พุทธศาสนามีได้
รับการอุปถัมภ์โดยรัฐเหมือนอดีต ห้ามมิให้สร้างวัดเพิ่มเติม วัดเดิมต้องเสียภาษีรวมถึงพระภิกษุด้วย
แม้ว่าพุทธศาสนาจะหมดอำนาจทางการเมือง แต่ยังคงมีบทบาททางจิตใจของชาวเกาหลี

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และสงครามเกาหลี ได้มีการจัดการฟื้นฟูบางส่วนในค.ศ.
1966 หลักฐานทางโบราณคดีที่มากมายนี้ได้มีการฟื้นฟูบูรณะหลักได้จัดการในหว่าง ค.ศ. 1969-
1973 ตามคำสั่งของนายกรัฐมนตรียาร์ค จุง ฮี ซึ่งออกมาอย่างที่เห็นตามแบบในปัจจุบัน โครงสร้าง
ของหินที่มีชื่อเสียงนั้นถูกอนุรักษ์ไว้จากการสร้างดั้งเดิมในยุคซิลลา นอกจากนั้นบนภูเขาด้านหลัง
วัดมีถ้ำหินที่มนุษย์สร้างขึ้นเรียกว่า ถ้ำชอกกูรัมเป็นมรดกโลกเมื่อปีค.ศ. 1995

จากที่กล่าวมานั้นวัดพุทธทุกศาสนันจะเห็นวัดพุทธทุกศาสนันได้ผ่านเรื่องราวทาง
ประวัติศาสตร์มากมาย แต่ชาวเกาหลีก็ยังฟื้นฟูบูรณะอย่างสม่ำเสมอ เพราะวัดพุทธทุกศาสนันเป็น
สถานที่สำคัญและโดดเด่นทางวัฒนธรรมของเกาหลี อีกทั้งยังมีปรัชญาและความคิดความเชื่อแฝง
อยู่เป็นจำนวนมาก ชาวเกาหลีจึงต้องการดำรงรักษาไว้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เห็นความสำคัญของ
พระพุทธศาสนาและความยิ่งใหญ่ของบรรพบุรุษที่ได้สร้างสรรค์ไว้

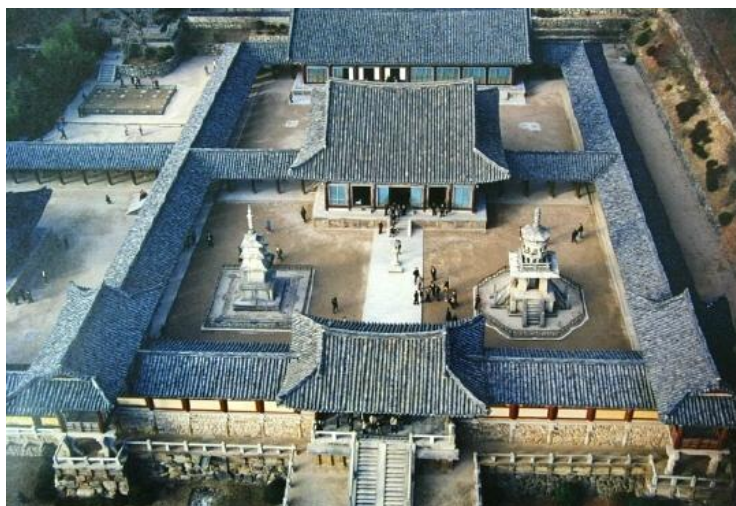
1.2 โครงสร้างและสิ่งก่อสร้างภายในวัด

วัดพุทธทุกศาสนันมีบริเวณวัดอยู่บนเนินเขา สิ่งก่อสร้างต่างๆภายในวัดนั้นสร้างจากหิน
และไม้เป็นส่วนใหญ่ ถ้าเป็นเครื่องไม้ส่วนใหญ่มาจากไซซอน ถ้าเป็นหินไม่มีการสอปูนจะเป็นของ
ดั้งเดิม ซึ่งเป็นฝีมือการสร้างของช่างหินคิมแทซอง ในสมัยพระเจ้าคยองด็อก สมัยซิลลา มีการ
บูรณะขยายต่อเติมไปอีกหลายครั้ง (พวงนิล คำปึงสู, ผู้แปล 2551 : 233)

รูปที่ 1. แผนที่วัดพุทธกุกซา

(ที่มาจาก <http://en.wikipedia.org/wiki/Bulguksa>)

รูปที่ 2. ภาพวัดพุทธกุกซามุมสูง

(ที่มาจาก http://jgs.or.kr/xe/index.php?mid=edu&category=309&document_srl=121985)

วัดพุททกษานันได้รับอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมจากวัดจีน วัดนั้นกำเนิดขึ้นที่อินเดีย และเริ่มเจริญพัฒนาในจีน นับตั้งแต่สมัยราชวงศ์เว่ยเหนือ วัดของจีนยังคงเป็นแบบรูป 4 เหลี่ยมที่มีเส้นกลางแบ่งเขตจากใต้สู่เหนือ สิ่งก่อสร้างในเขตด้านซ้ายมือและด้านขวามือมีสัดส่วนตรงกัน นอกจากนี้ จีนยังมีวัดแบบอุทยานค่อนข้างมาก วัดทั้งสองชนิดนี้ทำให้วัดของจีนมีทั้งความสง่างามและบรรยากาศธรรมชาติ นอกจากนั้นแผนผังวัดจีนส่วนใหญ่มีประตูเข้าวัด เข้าไปในวัดแล้ว ด้านซ้ายมือคือหอระฆัง ด้าน ขวามือคือหอกลอง ด้านหน้าเป็นวิหารเทวดาที่มีภาพจตุโลกบาลตรงไปข้างหน้าอีก มีด้ายเสาเตียนหรือแปลว่าวิหารประธานและ หอเก็บคัมภีร์ ทั้งสองข้างมีกุฏิและโรงอาหาร วิหารประธานเป็นสิ่งก่อสร้างที่ใหญ่ที่สุดและสำคัญที่สุดในวัด คำว่า ด้ายเสานั้นหมายถึงพระศากยมุนีพุทธเจ้า (chinaABC 2014) ซึ่งแผนผังวัดของจีนดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับวัดพุททกษา ทำให้ทราบว่าเกาหลีนั้นมีความคิดความเชื่อในการสร้างวัดเหมือนจีน

ด้านหน้าของวัดพุททกษาจะเป็น สระน้ำแห่งปัญญา ซึ่งมีบัวอยู่ภายในสระน้ำจำนวนมาก มีสะพานหินทอดข้ามสู่ ซาซ็อนวังหรือประตูท้าวจตุโลกบาล* แปลว่า สี่ราชาสวรรค์ ซึ่งซาซ็อนวังนี้จะคอยเฝ้าดูแลไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้าสู่ภายในวัด ทิศตะวันออกจะมีเทพจิกุกซอน มือขวาถือพิณ ส่วนมือซ้ายกำลังคิดพิณ ทิศตะวันตกมี เทพควังมกซอน มือขวาถือมังกรและมือซ้ายถือไข่มุก ทิศใต้มีเทพจั้งจงซอน มือขวาถือดาบ ทิศเหนือมีเทพทามุนซอน มือซ้ายถือเจดีย์และมือขวาถือตรีศูล ซาซ็อนวังของวัดพุททกษาและวัดอื่นในเกาหลีที่เท่าของเทพทั้ง4 นั้นจะมีแนวคูมาคูนีหรือ วิญญาณอาศัยอยู่ ซึ่งเป็นตัวแทนของวิญญาณชั่วร้ายที่ถูกจตุโลกบาลลงโทษให้ได้รับความทุกข์ทรมานซึ่งความเชื่อนี้รับมาจากจีนผสมผสานกับความเชื่อของชาวเกาหลี

* ท้าวจตุโลกบาลได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย ซึ่งหมายถึง จอมเทพ 4 องค์ผู้รักษาคู่มครองโลกใน 4 ทิศ จากตำราราชแต่ละองค์ได้แก่ ท้าวศรีสุทรี รักษาโลกด้านทิศตะวันออก ท้าววิรุพหก รักษาโลกด้านทิศใต้ ท้าววิรูปักษ์ รักษาโลกด้านทิศตะวันตก และ ท้าวอุเวร รักษาโลกด้านทิศเหนือ

รูปที่ 3. ชาซ็อนวังหรือประตู่ท้าวจตุโลกบาล
(ที่มาจาก <http://m.blog.daum.net/kinhj4801/15961746>)

รูปที่ 4. แวกูมากุนีหรือวิญญูณที่อาศัยอยู่ที่ฐานของชาซ็อนวัง

(ที่มาจาก <http://m.blog.daum.net/kinhj4801/15961746>)

ทางเข้าสู่วัดพุทธกุกซาที่เป็นที่รู้จักกันดีคือ **บันไดหินชอกกเยมุน** มีบันไดแยกเป็น 2 พัก ซึ่งสะพานนี้จะนำเข้าสู่ภายในวัด 2 ส่วน พักแรกคือบันได 33 ก้าว เปรียบเหมือนสวรรค์ภพ 33 ชั้นนำไปสู่การตรัสรู้ แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ช่วงล่างคือ **สะพานชอนกุน** (สะพานเมฆคราม) มีความยาว 6.3 เมตร และมี 17 ขั้น ส่วนที่เหนือขึ้นไปเรียกว่า **สะพานแบกุน** (สะพานเมฆขาว) มีความยาว 5.4 เมตร และมี 16 ขั้น เป็นการก้าวขึ้นสู่ **ประตูจาฮา** (ประตูหมอกสีม่วง) จะมีชายหลังคาเป็นชั้นๆ

อย่างสวยงาม ปัจจุบันบันไดสะพานชอนกุนและสะพานแบกุนจะเปิดให้ขึ้นเฉพาะบุคคลสำคัญและแขกสำคัญของเกาหลีเท่านั้น บุคคลทั่วไปจะขึ้นชมวัดทางประตูด้านข้าง

พักที่สองเป็นบันไดเล็กทางซ้าย เรียกว่า สะพานยอนฮวา (สะพานดอกบัว) และ สะพานซิลโบ (สะพานเจ็ดสมบัติ) เป็นสะพานคู่กันของพุลกุกซา โดยสะพานนี้นำไปสู่ประตูอันยัง สะพานทั้ง 2 นี้ถูกสร้างเวลาใกล้เคียงกับสะพานชอนกุนและสะพานแบกุน แต่สะพานยอนฮวาและ สะพานซิลโบจะเล็กกว่า สะพานยอนฮวามี 7 ชั้น ขณะที่สะพานซิลโบมี 8 ชั้น สะพานคู่นี้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของสะพานยอนฮวาและสะพานซิลโบ สะพานยอนฮวาเป็นที่รู้จักคือ การแกะสลักอย่างละเอียดอ่อนของดอกบัวตามขั้นบันได

รูปที่ 5. บันไดหินชอกกเยมุน

(ที่มา http://2gateless.blogspot.com/2011/06/blog-post_09.html)

สถาปัตยกรรมภายในวัดที่โดดเด่นคือ เจดีย์ชอกกาและเจดีย์ทาโบ เมื่อเข้าสู่ประตูจาฮาจะพบลานกว้างซึ่งมีเจดีย์ที่สร้างด้วยหินล้วนทั้งสองตั้งสง่างามอยู่ เจดีย์ชอกกา (เจดีย์ศากยมุนี) สูงราว 8.2 เมตร ตามธรรมเนียมรูปแบบเจดีย์หินของเกาหลีด้วยรายละเอียดของเส้นที่เรียบง่ายและคูน้อยที่สุด เจดีย์ชอกกานั้นแม้เล็กกว่าทาโบ แต่มีการค้นพบโบราณวัตถุและศิลปวัตถุอันล้ำค่าในกรุเจดีย์ เช่น อักษรที่ใช้พิมพ์ไม้เก่าที่สุดเกาหลี ทั้งยังมีความเก่าแก่มากกว่า 13 ศตวรรษ เจดีย์ทาโบ (เจดีย์ทรงคุณค่า) สูงราว 10.4 เมตร เจดีย์ทาโบนั้นพระเจ้าแทซงสร้างขึ้นถวายเป็นพระราชกุศลแก่

พระบิดาและพระมารดา สร้างโดยช่างเอกจากแพ็กเจชื่อ อาซาคัต และซุ้มผนังด้านซ้ายเจดีย์ทาโบมี
 รูปสลักสิงห์นั่งแนกเคี้ยวคำรามอยู่บนแท่นดอกบัวเชื่อว่าเป็นผู้พิทักษ์เจดีย์และสมบัติล้ำค่าภายใน
 วัด (พวงนิล คำปั้งสุ้, ผู้แปล 2551 : 233) เจดีย์ทั้งสองได้รับการยกย่องว่าเป็นงานสถาปัตยกรรม
 หมวดเจดีย์ที่งามที่สุดในซิลลา และได้รอดพ้นมาจากเพลิงไหม้จากที่ญี่ปุ่นรุกราน ตั้งอยู่ทางทิศ
 ตะวันออกและทิศตะวันตกของวัด เจดีย์ทาโบภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุสำคัญ เป็นที่เคารพ
 นับถือของพุทธศาสนิกชนชาวเกาหลีอย่างมาก จนถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ด้านหลังของเหรียญ 10 วอน
 ในปัจจุบัน

รูปที่ 6. เจดีย์ชอกกา

(ที่มา <http://realwant.tistory.com/11>)

รูปที่ 7. เจดีย์ทาโบ

(ที่มา <http://realwant.tistory.com/11>)

ศาสนสถานภายในวัดพุทธกุกซาได้แก่ โบสถ์แทอนจอน โบสถ์ก๊กนั๊กจอน โบสถ์บีโรจอน โบสถ์กวันนึมจอน โบสถ์น่านจอน และศาลามูซอลจอน

โบสถ์แทอนจอน เป็นที่ประดิษฐานของพระศากยมุนีพุทธเจ้า ซ้ายมีพระอวโลติเกศวรและขวาพระศรีอริยเมตไตรยตั้งอยู่ข้างๆ ในปี 1909 ถูกญี่ปุ่นเผา ภายหลังจึงมีการบูรณะใหม่ โคมไฟหินด้านหน้าและฐาน โบสถ์นั้นหลงเหลือมาจากยุคชิลลา ในวันชอกกาทลหรือวันประสูติของพระพุทธเจ้า พระสงฆ์จะสวดมนต์ประกอบพิธีกรรม และพุทธศาสนิกชนจะมากกราบไหว้ที่โบสถ์แห่งนี้

รูปที่ 8. โบสถ์แทอนจอน

(ที่มา <http://blog.daum.net/hmg1120/6976063>)

รูปที่ 9. พระศากยมุนีพุทธเจ้าภายในโบสถ์แทอนจอน

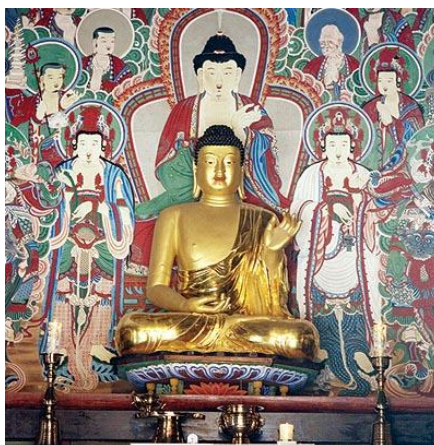
(ที่มา <http://blog.daum.net/hmg1120/6976063>)

โบสถ์ก๊กนั๊กจอน เป็นที่ประดิษฐานของพระอมิตาภพุทธเจ้า รูปปั้นพระอมิตาภพุทธเจ้า สร้างจากทองสัมฤทธิ์ ความสูง 180 ซม. รูปแบบของพระพุทธรูปเป็นไปตามธรรมเนียมมากกว่าการสร้างตามความเป็นจริง ภายใต้อหลังคาโบสถ์ และหน้าโบสถ์จะมีหมูทองคำวางอยู่ซึ่งชาวเกาหลีนิยมลูบขอพรกับหมูทองคำหน้าโบสถ์

รูปที่ 10. โบสถ์ก๊กนั๊กจอน

(ที่มา <http://blog.daum.net/tame62/548>)

รูปที่ 11. พระอมิตาภพุทธเจ้าใน โบสถ์ก๊กนั๊กจอน

(ที่มา <http://blog.naver.com/PostView.nhn?blogId=panem&logNo=70159966646>)

โบสถ์บีโรจอน เป็นที่ประดิษฐานของพระไวโรจนพุทธเจ้า ซึ่งนั่งตรงกลางเจ้าแม่กวนอิม พระหัตถ์ขวาจับพระคัมภีร์พระหัตถ์ซ้าย ความหมายว่าเป็นสัญลักษณ์การรวมจักรวาลแห่งมนุษย์หญิงชาย

รูปที่ 12. โบสถ์บีโรจอน

(ที่มา <http://www.heritagechannel.tv>)

รูปที่ 13. พระไวโรจนพุทธเจ้าในโบสถ์บีโรจอน

(ที่มา <http://www.heritagechannel.tv>)

โบสถ์กวันนึมจอน เป็นที่ประดิษฐานของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรหรือเจ้าแม่กวนอิมพันกร จิตรกรรมหลังพระอวโลกิเตศวรจะเป็นวงกลมคล้ายธรรมจักร

รูปที่ 14. โบสถ์กวันนึมจอน

(ที่มา <http://www.panoramio.com/photo/9935864>)

รูปที่ 15. พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรหรือเจ้าแม่กวนอิมพันกร

(ที่มา <http://blog.naver.com/PostView.nhn?blogId=panem&logNo=70159966646>)

โบสถ์นอันจอน เป็นโบสถ์ที่ประดิษฐานของพระอมิตากพุทธเจ้าอยู่ตรงกลาง มีพระโพธิสัตว์อีก 2 พระองค์เป็นผู้ช่วย คือ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร และพระโพธิสัตว์มหาสถามปราบต์ นอกจากนั้นยังมี นาสัน หรือ พระอรหันต์อีก 16 องค์ อีกทั้งยังมีเทพซีวังทั้ง 10 องค์ ได้รับ

อิทธิพลจากชาวบ้านเกาหลีและลัทธิเต๋าของจีน คือเทพที่คอยตัดสินผู้ที่ตายว่าจะได้ไปอยู่ที่ใด หากทำความผิดต้องได้รับโทษ และรอบโบสถ์นอันจอนนั้นผู้คนจะนำก้อนหินมาก่อตั้งเป็นเจดีย์ที่เรียกว่าทลทับหรือเจดีย์หิน ซึ่งผู้ที่ก่อเจดีย์ก็จะขอพรเพื่อให้สมปรารถนาด้วย มีมาตั้งแต่สมัยชิลลา ได้รับความเชื่อมาจากสังฆกรรมปฐกสูตร ที่ว่าการสร้างเจดีย์แม้เพียงเป็นเจดีย์ทรายก็จะได้รับแต่ความสุขและสมปรารถนา ชาวเกาหลีจึงนิยมก่อเจดีย์หินตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

รูปที่ 16. ภายในโบสถ์นอันจอน

(ที่มา <http://blog.daum.net/btm4465/8403545>)

รูปที่ 17. ทลทับหรือเจดีย์หินที่ผู้มาเที่ยวก่อขึ้นเพื่อขอพร

(ที่มา <http://www.yeongnam.com>)

สถานปฏิบัติธรรมหรือศาลามุขอลจอน คือ ศาลาที่ปราศจากเสียง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่เก่าแก่ที่สุดของตึก สร้างขึ้นอันดับแรกในปีค.ศ. 670

รูปที่ 18. ศาลามุขอลจอน

(ที่มา <http://crash130.tistory.com/150>)

สิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งในวัดพุทธกุงซา คือ เจดีย์ซารี หรือ **สถูป** จะมีลักษณะดูเหมือนโคมไฟหิน สูงประมาณ 2.1 เมตร และ ตั้งอยู่ด้านซ้ายหน้าโบสถ์บีโรจอน เคยถูกญี่ปุ่นนำไปในปี 1906 และกลับมาในปี 1933 เป็นอิทธิพลทางศิลปะจากยุคชิลลา เจดีย์ซารีเป็นภาชนะสำหรับใส่พระธาตุหรืออัฐิของนักบวชชุนนางที่มีชื่อเสียง ได้มีการกล่าวว่ายังคงมีอัฐิของ 8 นักบวชหรือราชินีอยู่ เจดีย์ซารีนี้ประกอบด้วย 3 หลักคือ พื้นรองเป็นหิน 8 เหลี่ยม มีการแกะสลักตกแต่ง ฐานมีหินกลมๆ แกะเป็นดอกบัว เสาที่รองรับจะแกะเป็นเมฆ ทรงหลักนั้นเป็นทรงกระบอกมีรูปปั้นนูนต่ำ พระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ และลวดลายดอกไม้ ด้านบนเจดีย์มี 12 ด้าน คูเข้ากันกับฐาน 8 เหลี่ยม

รูปที่ 19. เจดีย์ซารี

(ที่มา <http://www.cha.go.kr>)

นอกจากสิ่งก่อสร้างที่กล่าวมานั้น จิตรกรรมในวัดพุททกษาก็มีความสวยงามและสื่อถึงพุทธศาสนามหายานรวมถึงความเชื่อต่างๆ จิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์หลังพระพุทธรูปส่วนใหญ่จะมีความคล้ายกันคือ ภาพพระโพธิสัตว์ พระอรหันต์ และท้าวจตุโลกบาล ลักษณะลายเส้นมีความเรียบง่าย ใช้สีไม่เยอะ สีที่ใช้ส่วนใหญ่คือ สีเขียว สีฟ้า สีแดง สิ่งก่อสร้างอื่นๆ ได้แก่ บ่อน้ำคัมภีร์ ซึ่งถือเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ให้ดื่มกินล้างหน้าล้างตาให้สะอาดก่อนเข้าภายในวัด (ASTVผู้จัดการออนไลน์ 2014) หอระฆัง และ กุฏิคณะสงฆ์

1.3 สัญลักษณ์

- หมูทอง ในวัดพุททกษามีหมูทองที่อยู่ใต้หลังคา และหน้าโบสถ์ก็กั้นกอนั้นเป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ ความบริสุทธิ์ และการได้รับสิ่งที่ดีๆ
- วงกลมสามวงที่หัวแปของโบสถ์ วงกลมสามวงนี้เป็นตัวแทนของสวรรค์ โลกมนุษย์ หรือเปรียบเป็นวัฏสงสารในพุทธศาสนา
- ย้อนโกศหรือดอกบัว มักพบตามรูปวาด สลักหิน และสิ่งต่างๆ อาจตีความได้ว่า ดอกบัวนั้นเกิดจากโคลนตมก็เหมือนมนุษย์ซึ่งมีวิชา ซึ่งภายหลังสามารถพบเจอแสงแดดหรือคนได้รับการสั่งสอนก็ทำให้เข้าใจแจ่มแจ้งได้ ดอกบัวจึงเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์
- ปลา มักเห็นภาพวาดเป็นปลาหรือเป็นเกราะไม้รูปปลาไข่ต่อนท้าวไตร ปลาเป็นสัญลักษณ์ของความมานะพยายามซึ่งจำเป็นต่อการศึกษาเพื่อให้รู้แจ้งเห็นจริง เป็นเครื่องเตือนสติคนและพระให้อดทนเหมือนปลา เพราะปลาเป็นสัตว์ที่ไม่เคยปิดตาของมัน
- เครื่องหมายสวัสดิกะ รูปสัญลักษณ์กากบาทต่อหางตั้งฉากในทางเดียวกันทั้ง 4 มักพบตามอาคารบานประตูหน้าต่างภายในวัดและตามบ้านชาวเกาหลีที่นับถือพุทธ สวัสดิกะเป็นตัวแทนของดวงอาทิตย์โคจรเวียนขวา หมายถึงสันติภาพ ความสามัคคี และ โชคดี เปรียบเหมือนพระธรรมจักรของพุทธศาสนาในไทย

- โทเกบีหรือหน้ากาล(ยักษ์)* มักพบตามกำแพงและหน้าประตูวัด โทเกบีในเกาหลีนั้นคือ ภูติผีหรือวิญญาณในเทพนิยาย ซึ่งแตกต่างจากผีที่ตายจากการเป็นมนุษย์ แต่โทเกบีคือการแปลงร่างจากวัตถุที่ไร้ซึ่งชีวิต (Wikipedia 2014) โทเกบีจะคอยเฝ้าวัดไม่ให้คนชั่วเข้ามา

1.4 พิธีกรรม

- การตีสัญญาณก่อนสวดมนต์ ก่อนที่พระจะทำวัดหรือลงโบสถ์จะตีวัตถุ 4 อย่างคือกลอง เกราะ ฆ้อง และ ระฆัง การตีกลองที่ทำจากไม้กับหนังสัตว์เพื่อปลุกสัตว์ ตีเกราะเพื่อปลุกปลาหรือสัตว์น้ำ ตีฆ้องเพื่อปลุกสิ่งมีชีวิตในอากาศ และตีระฆังเพื่อปลุกคน วัตถุ 4 อย่างนี้จะปลุกสัตว์ทั้งหลายรวมภูติผีปิศาจ เพื่อมาฟังเสียงสวดมนต์และจดจำธรรมะไว้ปฏิบัติ

- การตีไม้กัท (ปลาไม้) ตอนสวดมนต์ ระหว่างการสวดมนต์จะใช้เกราะไม้ทรงระฆัง ข้างในกลวง มีด้ามถือคล้ายหูหม้อขนาดใหญ่ และมีไม้กลมตี มองด้านข้างคล้ายหัวปลา ใช้เคาะตอนที่พระสวดมนต์ เคาะช้าคือสวดธรรมคา เคาะเร็วคือเตือนให้พุทธศาสนิกชนกราบหรือเปลี่ยนท่าสวดมนต์ ทั้งนี้ก็เพื่อเตือนสติพระให้หมั่นรักษาศีลและสวดมนต์ภาวนา

- วันชอกกาทันหรือวิสาขบูชา เป็นวันประสูติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นงานประจำปีที่ใหญ่ที่สุดของพุทธศาสนา ตามจันทรคติตรงกับเมษายนของทุกปี มีการจัดกิจกรรมและเทศกาลโคมไฟขึ้น ภายในวัดจะมีโคมไฟจำนวนมากแขวนไว้และมีการเดินขบวนแห่โคมไฟ โคมไฟนั้นมีความหมายทางพุทธศาสนาคือความสว่างไสวของปัญญา การมองเห็นธรรม

* เกียรติมุขหรือหน้ากาล ที่แปลว่ากาลเวลา เป็นลวดลายปูนปั้นที่ใช้ประดับซุ้มหน้าบันของโบราณสถาน โดยทั่วไปมักทำคู่กับลายมังกร โดยทำลายมังกรออกมาทั้งสองข้างของเกียรติมุข ลักษณะของเกียรติมุขจะเป็นรูปหน้ายักษ์ป่นหน้าสิงห์ หรือใบหน้าของอสูรที่ดูร้าย คิ้วขมวด นัยน์ตากกลม และถลน ปากกว้างเห็นฟันและเขี้ยว ไม่มีฟันล่าง ไม่มีลำตัว มีแขนออกมาจากด้านข้างของศีรษะ คติความเชื่อเกี่ยวกับเกียรติมุข ได้รับความนิยมอย่างมากในอินเดีย กำเนิดขึ้นมาจากศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู ซึ่งนับถือพระศิวะหรือพระอิศวรเป็นเทพชั้นสูง ใช้เป็นสิ่งประดับตามเทวสถานและพุทธสถาน เพื่อแสดงความเป็นเกียรติและเป็นมงคล และขจัดสิ่งชั่วร้ายต่างๆ มิให้เข้ามาสู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์บริเวณภายใน

- **ฝึกปฏิบัติกรรมฐาน** คือนั่งสมาธิอย่างสงบและเพ่งสมาธิเพื่อให้เกิดปัญญาญาณ โดยเน้นการนั่งสมาธิเพื่อศึกษาธรรมชาติ ศึกษาความเป็นจริงของสรรพสิ่งในโลก เพื่อให้หลุดพ้น โดยมีต้องศึกษาพระไตรปิฎก หรือมีต้องสวดมนต์ต่อโพธิสัตว์แต่อย่างใดตามนิกายเซน

2. อิทธิพลของพุทธศาสนาเถรวาท รวมถึงลัทธิและศาสนาอื่นๆที่มีต่อวัดพุทธกุกชา

2.1 ทฤษฎีเรื่องตรีกาย

"มหายาน" หมายความว่า เส้นทางสายนี้หรือพาหนะอันใหญ่นี้สามารถรับคนทุกประเภท ทุกชนชั้นวรรณะ ทุกเพศ ทุกวัย หรือทุกอาชีพ ไปสู่ความหลุดพ้นได้เท่าๆกันโดยไม่มีผู้ใดถูกปฏิเสธ มหายานนั้นเชื่อว่าควรที่จะช่วยเหลือสรรพสัตว์อื่นให้พ้นทุกข์ได้ด้วย ความเชื่อแบบนี้ได้รับการพัฒนาต่อไปจนกลายเป็นความเชื่อในเรื่องพุทธภาวะและมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การเป็นพระพุทธเจ้าต่อไปในอนาคต สามารถช่วยเหลือสัตว์ได้มากที่สุด มหายานยังมีชื่อเรียกอื่นๆอีก เช่น โพธิสัตว์ยาน หรือพุทธยาน (สุมาลี มหณรงค์ชัย 2550:14) ในวัดพุทธกุกชามีพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรหรือเจ้าแม่กวนอิมพันกรอยู่ในโบสถ์กวันนิมจอน ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นพุทธศาสนา มหายาน เจ้าแม่กวนอิมพันกรเป็นปางหนึ่งของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระองค์ทรงตั้งจิตอธิษฐานขอให้มีพันเนตรพันกรจะได้ช่วยคนได้ครั้งละพันคน จึงได้มีการสร้างองค์สมมติพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรปางพันเนตรพันกรขึ้น นอกจากนั้นยังมีวงกลมสามวงที่หัวแปของโบสถ์ ซึ่งสะท้อนถึงวัฏสงสาร หมายถึงการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพภูมิต่างๆ ของสัตว์โลกด้วยอำนาจกิเลสกรรม วิบาก หมุนวนอยู่เช่นนั้นตราบเท่าที่ยังตัดกิเลส กรรม วิบากไม่ได้ในพุทธศาสนา วงกลมแต่ละวงจะแทนสวรรค์ โลก และมนุษย์

มหายานในระยะแรกเชื่อว่า พระพุทธเจ้ามีเพียง 2 กาย คือ ธรรมกาย และ นิรมาณกาย ภายหลังเพิ่มอีกกายหนึ่งเข้าไปคือ สัมโภคกาย ในความเห็นของฝ่ายมหายานนั้นพระพุทธเจ้าเป็นทิพยภาวะ มีภาวะความเป็นอยู่คู่กับโลกเสมอ ไม่คิดว่าการปรินิพพานของพระพุทธองค์เป็นภาวะขาดศูนย์โดยสิ้นเชิง การปรินิพพานของพระองค์เป็นเพียงภาพมายาเท่านั้น พระพุทธเจ้าของมหายานจึงปรากฏมีพระกาย 3 ลักษณะ ซึ่งเรียกกันว่า ตรีกาย คือ

1. **สัมโภคกาย** คือพระกายที่เป็นทิพยภาวะ ซึ่งมีพระอมิตาภพุทธเจ้าเป็นตัวแทน

ของสัมโภคกาย ประทับอยู่ ณ พุทธเกษตรของพระองค์ ทรงแสดงพระสัทธรรมอยู่ในแดนอื่นๆ พระพุทธเจ้าอาจมาปรากฏพระองค์แก่นุชย์ได้ ในคัมภีร์ปัญญาวิสติ มีอธิบายว่า หลังจากที่พระโพธิสัตว์เจ้าถึงพุทธภูมิ แล้วทรงแสดงมหายานสูตรแก่พระโพธิสัตว์ทั้งหลาย สัมโภคกายดำรงอยู่เพื่อช่วยเหลือพระโพธิสัตว์ที่ปฏิบัติผ่านทสภูมิแล้ว เป็นกายที่อยู่ระหว่างธรรมกายและนิรมานกาย ดำรงอยู่นิรันดร พ้นจาก อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สอดคล้องกับวัดพุทฺธกุชชาคือ โบสถ์ก๊กนัคจอนนั้น เป็นโบสถ์ที่ประดิษฐานของ**พระอมิตาภพุทธเจ้า** ซึ่งสถิตย์บนสวรรค์ หรือ ดินแดนพุทธเกษตร

2. นิรมานกาย คือพระกายที่พระองค์นิรมิตขึ้นมา ซึ่งหมายถึงพระศากยมุนี เป็นพระกายเนื้อที่คนทั่วไปสามารถมองเห็นได้ เช่น ความทรุดโทรมด้วยความชรา และความด้อยชั้น เป็นพระกายที่ทรงนิรมิตมาเพื่อบำเพ็ญพุทธกิจ คัมภีร์ปัญญาวิสติ แสดงว่า พระโพธิสัตว์หลังจากได้รับธรรมจากการปฏิบัติบำเพ็ญบารมีจนได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสามารถเสด็จไปโปรดสรรพสัตว์ได้ทุกที่ทุกแห่งด้วยนิรมานกาย สอดคล้องกับวัดพุทฺธกุชชาคือ โบสถ์แทอนจอน เป็นโบสถ์ที่ประดิษฐานของ**พระศากยมุนีพุทธเจ้า** อีกทั้งชาวเกาหลีจะมีงานใหญ่ประจำปี คือ **วันชอกกาทลหรือวันวิสาขบูชา** ซึ่งเป็นงานที่ระลึกถึงพระศากยมุนีพุทธเจ้า ภายในวัดจะมีโคมไฟหลากหลายสีสันแชนไว้ มีการเดินขบวนโคมไฟ และมีการทำพิธีสวดมนต์ภายในโบสถ์แทอนจอน

3. ธรรมกาย ธรรมกายเป็นกายที่แท้จริงของพระพุทธเจ้าเป็นแก่นแท้เป็นสังขธรรมที่ดำรงอยู่ไม่มีวันสลาย ธรรมกายจัดเป็นนิจจัง สุขขัง ศูนย์ดา และบริสุทธี อีกทั้งธรรมกายยังสัมพันธ์กับเรื่องราวของตถาคตครรภ์ พุทธภาวะ และรัตนทั้งสาม คือ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ พระธรรมกายนี้ไม่อยู่ใต้อำนาจของใครสักคน อยู่เหนือความเข้าใจของสามัญมนุษย์ไม่สามารถรับรู้ได้ พระไวโรจนพุทธเจ้าซึ่งเป็นภาคหนึ่งของพระธรรมกายพุทธเจ้า สอดคล้องกับวัดพุทฺธกุชชาคือ **โบสถ์บีโรจอน** เป็นโบสถ์ที่ประดิษฐานของ**พระไวโรจนพุทธเจ้า**

จากแผนผังวัดพุทฺธกุชชานั้นสะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องตรีกายของชาวเกาหลีในยุคชิลลา คือ มีการจัดเรียง 3 โบสถ์สำคัญเรียงกัน ได้แก่ โบสถ์ก๊กนัคจอน โบสถ์แทอนจอน และโบสถ์บีโรจอน ซึ่งภายในแต่ละโบสถ์นั้นมีพระพุทธเจ้าตามทฤษฎีตรีกาย

2.2 แนวคิดจากพุทธศาสนานิกายสุขาวดี

พุทธศาสนาสำนักสุขาวดี ก่อตั้งในประเทศจีน เปลือกนอกดูไม่เน้นพึ่งปัญญาตนเองในการหลุดพ้น แต่สอนให้พึ่งอำนาจภายนอก เป้าหมายหลักคือการได้ไปอยู่ในพุทธเกษตร สุขาวดีของพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งมีนามว่า "อมิตาภะ" ซึ่งแปลว่า มีความสว่างอันเป็นนิรันดร พระองค์ทรงเป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งจัดอยู่ในจำพวก ฌยานิพุทธ หมายถึง พระพุทธที่เกิดจากอำนาจฉานของพระอาทิพุทธเจ้า พระอาทิพุทธเป็นพระเจ้าองค์ปฐมที่อุบัติมาพร้อมกับจักรวาล

สำนักสุขาวดีสอนให้คนมีจิตศรัทธาหรือมีความปรารถนาแรงกล้าที่จะส่งจิตไปขอให้พระอมิตาภพุทธเจ้าทรงช่วยให้หลุดพ้น ผู้ที่ต้องการไปเกิดในดินแดนสุขาวดีเพียงแต่นึกถึงอมิตาภพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลาระหว่างทำสมาธิ แม้แต่ชั่วโหม่งแห่งความตายก็จะได้ไปอยู่ในดินแดนสุขาวดี ดังนั้นศรัทธาจึงเป็นเงื่อนไขที่พุทธศาสนิกชนสำนักนี้ต้องมีเป็นอันดับแรก ในเกาหลีเรียกว่า **ของโท** จัดอยู่ในพุทธศาสนamahayan ที่เน้นการสวดมนต์ต่อพระโพธิสัตว์เพื่อนำไปสู่การหลุดพ้น ได้รับความนิยมสูงสุดในชาวบ้าน ภาษาญี่ปุ่นสำนักนี้มีชื่อเรียกว่า **โจโคะ** ซึ่งมีความหมายว่า **ดินแดนที่บริสุทธิ์หรือดินแดนแห่งความสุข** แนวคิดสำคัญของสำนักสุขาวดีคือสูตร 3 ฉบับที่เป็นคัมภีร์หลัก ได้แก่ มหาสุขาวดีวายุสูตร จุลสุขาวดีวายุสูตร และอมิตายุทธยานสูตร นอกจากนี้แล้วยังมีคัมภีร์สำคัญอีกอาทิ อมิตายุสูตรอุเทศ และ สมาธิเนตยสูตร ซึ่งคัมภีร์เหล่านี้ได้กล่าวถึงพระเกียรติคุณขององค์อมิตาภพุทธเจ้า คำเทศนาของพระศากยมุนีเกี่ยวกับดินแดนสุขาวดี รวมไปถึงวิธีการปฏิบัติต่างๆ นอกจากนี้แล้วชาวสุขาวดีนั้นยังมีความเชื่อเรื่องพุทธเกษตรด้วย ซึ่งเป็นดินแดนวิเศษที่ปกครองโดยพระพุทธเจ้าองค์ต่างๆ พระพุทธเจ้าที่สำคัญในสำนักนี้นอกจากพระอมิตาภพุทธเจ้าแล้วยังมี พระอวโลกิตेशวร และพระมหาสถามปราปต์ด้วย (สุมาลี มหณรงค์ชัย 2550:215)

พุทธศาสนาสำนักสุขาวดีมีความสอดคล้องกับวัดพุทธกุกซาชื่อ **ชื่อวัดพุทธกุกซา**ที่มีความหมายว่า **ดินแดนแห่งพุทธภูมิ** ซึ่งหมายถึงดินแดนแห่งพุทธเกษตรในโลกแห่งอนาคต มีพระศากยมุนีพุทธเจ้าใน โบสถ์แทอุนจอน ซึ่งเป็นตัวแทนพระพุทธเจ้าในโลกปัจจุบัน และพระอมิตาภพุทธเจ้าในโบสถ์ก๊กนุกจอน ซึ่งเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าในโลกสวรรค์คือ ดินแดนแห่งพุทธเกษตร นอกจากนั้นแล้วชาวบ้านหรือชาวพุทธในเกาหลีส่วนใหญ่จะนับถือนิกายสุขาวดี มีการสวดมนต์ขอพรเพื่อที่ตายไปจะได้ไปอยู่กับพระอมิตาภพุทธเจ้าในดินแดนพุทธเกษตร และไม่ต้อง

กลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก และโบสถ์นาอันจอห์น ยังเป็นที่ประดิษฐานของพระอมิตาภพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร และพระโพธิสัตว์มหาสถามปราบต์ เป็นพระพุทธรูปที่สำคัญในสำนักสุขาวดี ซึ่งทั้ง 3 พระองค์นี้ถือเป็นพระรัตนตรัยของนิกายมหายาน พระอมิตาภพุทธเจ้าเป็นแหล่งแห่งพุทธภูมิ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเป็นมรรค ผู้คอยช่วยให้รอดพ้นจากสงสารวัฏ และพระโพธิสัตว์มหาสถามปราบต์ เป็นพระโพธิสัตว์แห่งดวงปัญญา นอกจากนั้นคติความเชื่อเรื่อง **ท้าวจตุโลกบาล** ซึ่งปรากฏครั้งแรกในสุขาวดียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวกับโลกบาลทั้ง 4 ที่ดูแลทางขึ้นสวรรค์หรือดินแดนสุขาวดี ตลอดจนการดูแลโลกของมนุษย์ ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับความนิยมอย่างมากในกลุ่มพุทธศาสนิกชนชาวจีน ญี่ปุ่น และเกาหลี

ความเชื่อเรื่องพุทธเกษตร พุทธเกษตรตามความเชื่อของชาวสุขาวดีเป็นดินแดนวิเศษที่ปกครองโดยพระพุทธรูปองค์ต่างๆ ซึ่งเนื้อที่ของจักรวาลทั้งหมดนี้แบ่งออกเป็นส่วนย่อยลงไปอีกจำนวนนับไม่ถ้วน อาณาเขตย่อยของจักรวาลแต่ละอาณาเขตนี้เรียกว่า **พุทธเกษตร (Buddha Country)** ในหนึ่งพุทธเกษตรจะมีพระพุทธรูปประทับอยู่หนึ่งองค์ ดังนั้นพุทธเกษตรในจักรวาลจึงมีจำนวนมาก เชื่อว่าพุทธเกษตรเป็นภาวะจิตของพระพุทธรูปที่มีบารมีสูง บางท่านก็กล่าวว่า พุทธเกษตรเป็นขอบเขตของพระพุทธรูป เป็นพื้นที่ซึ่งพระพุทธรูปทรงสามารถแผ่พระกำลังและญาณทัสน์ไปถึง สุขาวดีเป็นพุทธเกษตรแห่งหนึ่งที่อยู่ห่างจากโลกธาตุไปทางจะวันตกนับแสนโกฏิ ที่นั่นปกครองโดยพระอมิตาภพุทธเจ้า พุทธเกษตรแห่งนี้ได้รับการกล่าวขานว่ารุ่งเรืองสมบูรณ์ เต็มไปด้วยความสุขสบาย ปราศจากสัตว์หรือมนุษย์ที่ชั่วร้าย ในแดนสุขาวดีเต็มไปด้วยต้นไม้และดอกไม้ที่มิกลิ่นหอม เป็นสถานที่อันงามวิจิตรเต็มไปด้วยอัญมณีล้ำค่า มีภูเขารัตนนิเจ็ดลูก ตามพื้นที่ระเรื่อไปก็ล้วนเกลื่อนกลาดด้วยรัตนชาติเจ็ดอย่าง ที่สำคัญคือมีสระโบกขรณี (สระบัว) แต่ละท่ามีบันไดสี่ชั้น ทั้งหมดสี่บันได รายรอบทั้งสี่ทิศ นอกจากนี้พื้นดินยังปลูกด้วยทองคำ ดอกบัวที่อยู่ภายในก็เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ทั้งหลาย เวลาหนึ่งวันในสุขาวดีเทียบได้กับหนึ่งกัลป์ของโลกมนุษย์ มีอากาศเย็นสบาย ผู้ไปเกิด ณ ตรงนั้นล้วนเป็นอุปปาติกะ (คือเกิดแล้วโตทันที) ในดอกบัว ไม่มีการแบ่งแยกเพศหรือวรรณะ ไม่มีเชื้อชาติ อายุ เรื่อยไปจนถึงโรคภัยไข้เจ็บใดๆ ผู้ที่อุบัติในแดนนั้นล้วนแต่เที่ยงต่อนิพพาน ไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตามเกิดอีกแล้ว บรรณานาสิ่งใดก็จะได้สมประสงค์ จะได้ยินเสียงธรรมบรรยายของพระอมิตาภพุทธเจ้าและโพธิสัตว์อยู่เสมอจนกว่าจะหลุดพ้น (phramaha ariyadhammo 2014)

จากที่กล่าวมานั้นผู้ที่สร้างวัดพุททกุกษาต้องการสร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นสถานที่จำลอง
 แห่งดินแดนพุทธเกษตร ความเชื่อเรื่องพุทธเกษตรมีอิทธิพลต่อวัดพุททกุกษาอย่างมาก **โครงสร้าง**
ของวัดที่มีสระบัวอยู่หน้าวัดเปรียบได้กับสระโบกขรณีในดินแดนพุทธเกษตร และบันไดหินชอกก
 เยมนซึ่งนำเข้าสู่ภายในวัด บันได 33 ก้าว เปรียบเหมือนสวรรค์ภพ 33 ชั้นนำไปสู่การตรัสรู้
 ประกอบด้วย**สะพานชอนกุน สะพานแบกุน** เข้าสู่ประตูจามีชายหลังคาเป็นชั้นๆอย่างสวยงาม
 เปรียบเหมือนเป็นสวรรค์ ซึ่งเป็นทางเข้าไปโบสถ์เทอจนอน ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของพระศากยมุนี
 พุทธเจ้า **สะพานยอนฮวา และ สะพานซิลโบ** เป็นสะพานคู่กันของพุททกุกษา โดยสะพานนี้นำไปสู่
 ประตูอันยัง เป็นทางเข้าไปในโบสถ์ก๊กนัคจอนซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของพระอมิตตาภพพุทธเจ้า
 สะพานยอนฮวาเป็นที่รู้จักคือ การแกะสลักอย่างละเอียดอ่อนของดอกบัวตามขั้นบันได 7 ขั้น ซึ่ง
 น่าจะหมายถึงรัตนะทั้งเจ็ด ซึ่งสะพานทั้ง 4 นี้จะเปรียบได้กับบันไดสี่ชั้น สี่บันได รายรอบทั้งสี่ทิศ
 ในดินแดนพุทธเกษตร อีกทั้งชื่อของสิ่งก่อสร้างนั้นยังเป็นชื่อที่เกี่ยวข้องกับสวรรค์ชั้นฟ้า และ
 สถานที่ในดินแดนพุทธเกษตรอีกด้วย นอกจากนั้นสัญลักษณ์สำคัญที่ปรากฏในวัดพุททกุกษาที่
 เกี่ยวข้องกับพุทธเกษตรคือ **ยอนโก็ดหรือดอกบัว** ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ เบ่งบาน และ
 การรู้แจ้ง ดอกบัวดอกงามชูช่อพิสุทธิจากโคลนตม เป็นสัญลักษณ์ของการสละแล้วซึ่งโลกีย์วิสัย
 (การข้องแวะในทางโลก) และดอกบัวยังปรากฏหลายวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชีย **หมูทอง** หน้า
 โบสถ์ก๊กนัคจอน เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์และความสุข ซึ่งมาจากความเชื่อว่าบน
 ดินแดนพุทธเกษตรมีหมูนา โขก ที่ใดที่มีหมูนา โขกที่นั่นจะเป็นรากฐานของสติปัญญาที่ดีและ
 ความสุข ดังนั้นจึงได้มีการสร้างหมูทองขึ้น อีกทั้งหมูทองนี้ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของวัดเกาหลีอีก
 ด้วย

2.3 แนวคิดจากพุทธศาสนานิกายเซน

นิกายที่ได้รับความนิยมสูงสุดในหมู่พระสงฆ์ชาวเกาหลีคือ นิกายซอน(เซน) ที่
 มุ่งเน้นทำสมาธิให้หลุดพ้น นิกายนี้เรียกอีกอย่างว่า พุทธศาสนาสำนักชานาเย ผู้ปฏิบัติชานาเยจะ
 เพิ่งมองหรือจดจ่ออยู่ในสติสัมปชัญญะของตนเอง เริ่มต้นด้วยการควบคุมลมหายใจ พยายามเพ่งจิต
 ไว้ที่จุดใดจุดหนึ่งจนเกิดความตระหนักรู้ภายใน นั่นคือ เกิดปัญญาญาณแบบเฉียบพลัน ในวัดพุททกุก
 ชานานั้นจะมีสถานปฏิบัติธรรมซึ่งเรียกว่า **ศาลาฆูซอลจอน** หมายถึง ศาลาที่ปราศจากเสียงใดๆ เป็นที่

ให้พระสงฆ์นั้นมุ่งเน้นทำสมาธิ นั่งวิปัสสนากรรมฐานเพื่อให้เกิดปัญญา เช่น การเพ่งทำสมาธิ การถามตอบเพื่อให้เกิดปัญญา การวาดภาพพุทฺ์น และการอ่านปริศนาธรรมเป็นต้น อีกทั้ง การตีถุญญาณ ตอนสวดมนต์ก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยยัดจิตให้อยู่สมาธิด้วย การยัดถือพระสูตรหรือพระวินัย เกร็งครัดเกินไปไม่อาจช่วยให้ผู้คนหลุดพ้นได้ ทั้งนี้เพราะความจริงในจิตของพระพุทฺ์ทรงค้กับคำสอนเป็นคนละเรื่อง การประกาศความจริงของพระองค์ถูกจำกัดด้วยเงื่อน ไขทางภาษา การเข้าใจคำสอนที่แท้จริงของพระพุทฺ์เจ้าจำเป็นต้องใช้วิธีจิตสู้จิต การเน้นสือจิตสู้จิตโดยตรงเป็นวิธีการสอนให้ดีกว่าสอนให้เดินตามแบบที่ศาสนาทั่วไปนิยมสอน เป้าหมายคือปลุกปัญญาญาณให้ตื่น หลีกการพ้พื้นฐานของเซนคือ ส่งมอบพิเศษนอกหลักสูตร ไม่อาศัยคำพูดและตัวหนังสือ ชี้ตรงไปยังแก่นแท้ของมนุษย์ เห็นแจ้งในธรรมชาติของตนและบรรลुพุทฺ์ภาวะ

2.4 แนวคิดจากสัทธิธรรมปุณทุริกสูตร (เถียนไถ) หรือ พระสูตรบัวขาว

สัทธิธรรมปุณทุริกสูตร ในภาษาเกาหลีเรียกว่า พ้อบฮวาของ เป็นพระสูตรที่ สำคัญในพุทฺ์ศาสนาฝ่ายมหายาน พุทฺ์ศาสนาสำนักสัทธิธรรมปุณทุริกะมีความเจริญรุ่งเรืองทางจีน โดยเฉพาะทางจีนใต้ซึ่งมีความสำคัญกับคำสอนในเรื่องนิพพาน หรือธรรมกาย ที่มีลักษณะเที่ยง มี แก่นสารในตัวเอง และบริสุทธิ์ สำนักเถียนไถนับถือพระสัทธิธรรมปุณทุริกสูตรว่าเป็นพระสูตรที่ สามารถช่วยให้ผู้นับถือนั้นพ้นทุกข์ได้อย่างสมบูรณ์ การเข้าใจพุทฺ์ศาสนาเถียนไถนี้จำเป็นต้องศึกษา เนื้อหาในพระสูตรที่เป็นหัวใจหลักเสียก่อน ซึ่งพระสัทธิธรรมปุณทุริกสูตร พระสูตรนี้มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นพระสูตรสุดท้ายของพระพุทฺ์เจ้า สอน 2 หลักการใหญ่ที่สำคัญ คือ สอนว่าชีวิตของ เรานั้นมีอยู่ตลอดเวลา และ สภาวะพุทฺ์มีใค้อยู่ภายนอกร่างกายของมนุษย์ แต่เป็นสภาวะที่สูงสุด ของชีวิตซึ่งมีอยู่ในมนุษย์ทุกคน สาระสำคัญของคำสอนในสัทธิธรรมปุณทุริกสูตรก็คือ มนุษย์ทุก คนสามารถที่จะนำเอาสภาวะพุทฺ์ซึ่งมีอยู่ในชีวิตของเขาเองนั้นออกมาได้ แต่คำสอนนี้พระองค์ทรง สอนให้แก่พระสงฆ์เท่านั้น เนื่องด้วยว่าประชาชนในสมัยนั้นจะไม่สามารถเข้าใจถ้อยคำสอนนี้ได้ เลย พระสูตรนี้ได้พุดถึงการนิพพานแบบง่ายๆว่า เมื่อบุคคลใดทำบำเพ็ญทาน ศีลภาวนา ตลอดจน การสร้างและบูชาสทุปเจดีย์ การสร้างพระพุทฺ์รูป (แม้กระทั่งสร้างด้วยทราย) ตลอดจนจิตรกรรม ฝาผนังด้วยจิตศรัทธาก็สามารถเข้าถึงบรมสุขได้

เจดีย์ทาโบ และ เจดีย์ชอกกา เจดีย์ทั้งสองสะท้อนให้เห็นถึงเรื่องราวในสังฆกรรม ปุณทริกสูตร มีพระประภคร์คตนะซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าตามความเชื่อของฝ่ายมหายาน นิยมนับถือในจีน แต่ไม่พบในอินเดีย ในคัมภีร์สังฆกรรมปุณทริกสูตรกล่าวว่าเป็นพระพุทธเจ้าในอดีตที่จะปรากฏพระองค์ทุกครั้งที่มีการแสดงพระสังฆกรรมปุณทริกสูตร ซึ่งรวมทั้งในการแสดงพระสูตรนี้ของพระศากยมุนีพุทธเจ้าด้วย เป็นหนึ่งในคำสอนที่ยืนยันความเชื่อของฝ่ายมหายานว่าความเป็นพระพุทธเจ้ามิได้สิ้นสุดลงที่การปรินิพพานแต่จะคงอยู่ในโลกต่อไปในอนาคตอันยาวนานด้วย พระประภคร์คตนะเป็นตัวแทนของเจดีย์ทาโบ แสดงถึงสังฆกรรม และเจดีย์ชอกกา ซึ่งเป็นตัวแทนของพระศากยมุนี แสดงถึงพุทธปัญญา เจดีย์ทั้งสองจะอยู่เคียงข้างกัน เจดีย์ทาโบเป็นสัญลักษณ์ของความซับซ้อนของโลก แต่เจดีย์ชอกกานั้นแสดงให้เห็นถึงความสิ้นของจิตวิญญาณ นอกจากนี้แล้ว **เจดีย์ซารี และ ทลทับ (เจดีย์หิน)** ในวัดพุททกุชชายังสะท้อนถึงความเชื่อของสังฆกรรมปุณทริกสูตรที่ว่า สร้างเจดีย์แม้เป็นเจดีย์ทรายก็สามารถเข้าถึงบรมสุขหรือนิพพานได้เช่นกัน

2.5 แนวคิดจากพุทธศาสนาสำนักอวตังสกะ

สำนักนี้ก่อตั้งที่จีน อวตังสกะแปลว่า พวงหรีดดอกไม้ พวงมาลัย หรือดอกไม้ที่เรียงร้อยเป็นวง ชื่อนี้เป็นชื่อของพระสูตรหลักที่สำนักนี้นับถือ นั่นคือ อวตังสกะสูตร เชื่อกันว่าเป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเองเป็นเวลา 3 สัปดาห์ในระหว่างอยู่ในสมาธิ นอกจากนี้ยังมีพระสูตรย่อยที่สำคัญคือ ทศภูมิภิกษุสูตรและคณทวยหุสูตร ในวัดพุททกุชชามีโบสถ์ปิโรจอนเป็นที่ประดิษฐานของ**พระไวโรจนพุทธเจ้า** ประทับกลางพระโพธิสัตว์ แสดง ท่าปฐมเทศนาหรือท่าปฐมมูทรา (นำมือขวาอุ้มมือซ้ายไว้ที่อก แล้วเหยียดนิ้วชี้ทั้งสองขึ้นสู่ด้านบน) ความหมายว่าเป็นสัญลักษณ์การรวมจักรวาลแห่งมนุษย์หญิงชาย ซึ่งเหมือนกับพระสูตรนั้นที่มีการพูดถึงพระไวโรจนพุทธเจ้า ซึ่งพระองค์ทำให้ยังเห็นจักรวาลทั้งหลายปรากฏพร้อมกัน เป็นหลักการสำคัญของอวตังสกะที่แสดงให้เห็น "ทั้งหมดในหนึ่งเดียวและหนึ่งเดียวในทั้งหมด" ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกเป็นหนึ่งเดียวกัน ความเป็นหนึ่งเดียวกันคือสังฆกรรมสูงสุด ไม่ว่าจะเป็นพุทธจิต หรือสรรพสัตว์ล้วนเป็นหนึ่งเดียวกัน โลกของอวตังสกะเป็น โลกของพุทธะ เป็นโลกมหัศจรรย์ที่พระพุทธไวโรจนะทรงสร้างขึ้นจากพระกรุณาคุณอันยิ่งใหญ่ สัมผัส โลกนี้ได้โดยสมาธิเท่านั้น

พระไวโรจนพุทธเจ้ามักปรากฏอยู่พร้อมกับพระพุทธรูปอีก 4 พระองค์ ในกลุ่มพระเบญจพุทธเจ้า มีพระมัญชุศรีโพธิสัตว์ และสมันตภัทรโพธิสัตว์ประทับอยู่เบื้องซ้ายขวา ในคัมภีร์อวตังสกะสูตร เรียกว่า พระมหาอริยะเจ้าทั้ง 3 แห่งอวตังสกะ พระไวโรจนะทรงประทับบนสิงหอาสน์ และมีพระมหาบารมีโพธิสัตว์ สาวก 4 พระองค์ ที่ปรากฏอยู่ในวัชรชาติมณฑล คือ วัชรปารมิตาโพธิสัตว์ รัตนปารมิตาโพธิสัตว์ ธรรมปารมิตาโพธิสัตว์ และกรรมปารมิตาโพธิสัตว์

2.6 แนวคิดจากลัทธิเต๋า

ลัทธิเต๋านั้นมีต้นกำเนิดมาจากจีน สอนให้ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า โดยอยู่อย่างกลมกลืนกับ ธรรมชาติ เคารพธรรมชาติ ดัดสิ่งที่เกินความจำเป็นของชีวิต โดยกลับไป มีชีวิตแบบง่าย ๆ ท่ามกลางความสงบของป่าเขาลำเนาไพร แต่อันที่จริงเป็นการนับถือวิญญาณ (Spirits) ในระดับต่าง ๆ จากสูงมาหาลำ ได้แก่ วิญญาณแห่งสวรรค์ วิญญาณภาคพื้นดิน วิญญาณมนุษย์ และวิญญาณสัตว์ทั้งหลาย สวรรค์ถือว่าเป็นวิญญาณสูงสุด เป็นบรรพบุรุษของฮ่องเต้หรือพระจักรพรรดิ และเป็นหัวหน้าวิญญาณของบรรพบุรุษ สวรรค์ไม่ใช่สถานที่ แต่เป็นเจตจำนงของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า หรือ ระเบียบแห่งเอกภพ แต่เมื่อเวลาผ่านไป ไปปรัชญาเต๋าได้ถูก ดัดแปลงให้สอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิมของจีนซึ่งบูชาพระเจ้าประจำธรรมชาติ ผสมกับความเชื่อในทางไสยศาสตร์อื่น แนวคิดที่สำคัญของเต๋า คือ หยินกับหยางเป็นลักษณะ 2 อย่างที่พบได้ทั่วไปในธรรมชาติ หยิน เป็นลักษณะของเพศหญิง เช่น แสงจันทร์ ความอ่อน ความมืด ความหนาว ความลึกกลับ ความเป็นหญิง ความ เป็นแม่ อารมณ์ทั้งหลาย และสิ่งต่างๆที่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย เช่น น้ำและลม หยาง เป็นลักษณะของเพศชาย เช่น แสงอาทิตย์ ความแข็ง ความสว่าง ความร้อน ความกระฉ่าง ความเป็นชาย พลังสร้างสรรค์ เหตุผล และสิ่งต่างๆที่คงสภาพอยู่ได้นาน เช่น ภูเขาและไฟ

วัดพุทธกุษาเป็นวัดขนาดใหญ่ แต่สร้างขึ้นอย่างเรียบง่ายและกลมกลืนกับธรรมชาติซึ่งมีความสอดคล้องกับลัทธิเต๋า วัดสร้างบนภูเขาอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ สิ่งก่อสร้างต่างๆ ภายในวัดนั้นสร้างจากหินและไม้เป็นส่วนใหญ่ มีการแกะสลักบ้าง แต่ไม่มากนักจิตรกรรมภายในวัดจะเน้นสีเขียว ฟ้ำ แดง ซึ่งเป็นสีธรรมชาติ ได้นำแนวคิดหยินหยางของเต๋ามาเช่น เจดีย์ธาโบนั้นมีการประดับตกแต่งซับซ้อน มีลักษณะเหมือนเพศหญิง (หยิน) แต่เจดีย์ซอกกานั้นมีลักษณะเรียบง่ายเหมือนเพศชาย (หยาง) อีกทั้งพระพักตร์ของพระพุทธรูปในแต่ละองค์มีลักษณะเรียบง่ายอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมี เทพซีวัง ในโบสถ์นาอันจอห์น ได้รับอิทธิพลจากลัทธิเต๋าในด้านการนับถือวิญญาณ เป็นเทพที่คอยตัดสินผู้ที่ตายว่าจะได้รับโทษทัณฑ์ใด หากทำบาปก็ต้องถูกลงโทษ ซึ่งความเชื่อนี้ สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องท้าวพญายม* ของพุทธศาสนา แต่เทพซีวังนั้นรูปร่างหน้าตาเหมือน มนุษย์เป็นวิญญาณกษัตริย์ที่ปกครองตามแดนนรกต่างๆ มิใช่พระโพธิสัตว์ตามแบบพุทธศาสนา เทพซีวังมี 10 องค์ ประจำอยู่ยมโลกนรก** ทั้ง 10 นรก ได้แก่ เทพ จินกวางประจำที่นรกโทซัน เทพโซกั้งประจำที่นรกฮวาทัง เทพซงเจปประจำที่นรกฮันบิง เทพโอควันประจำที่นรกคอมชู เทพ ยอมราประจำที่นรกพัลซอล เทพพยองซองประจำที่นรกทกซา เทพแทซันประจำที่นรกกอแฮ เทพพยองทึงประจำที่นรกชอลซัง เทพโทชีประจำที่นรกพุงโด เทพโอโดจอนรยุนประจำที่นรก ฮีกคัม และสัญลักษณ์ที่ปรากฏในวัดพุทธกุกซาที่คาดว่าได้รับอิทธิพลจากลัทธิเต๋าคือ ปลา การอยู่ท่ามกลางธรรมชาติของเต๋าทำให้สิ่งเกิดสิ่งต่างๆ ได้อย่างลึกลับซึ่ง ปลาเป็นสัญลักษณ์แห่งความเจริญ งอกงามและความอุดมสมบูรณ์ เพราะมันสามารถเพิ่มจำนวนได้อย่างรวดเร็ว ปลามักจะว่ายน้ำเป็น คู่ และในประเทศจีนปลาคู่เป็นสัญลักษณ์ของความซื่อสัตย์

2.7 แนวคิดจากความเชื่อดั้งเดิมของชาวเกาหลี (ແຫງເກຍວ)

เกาหลีรับวัฒนธรรมหลายอย่างมาจากจีนก่อนส่งต่อไปให้ญี่ปุ่น ชาวเกาหลีมี ศักยภาพในการซึมซับรับเอาสิ่งใหม่ๆ โดยที่ยังรักษาเอกลักษณ์ไว้ได้ ทั้งๆที่ต้องตกอยู่ในการยึด ครองของต่างชาติในยุคหลังอยู่บ่อยๆ เกาหลีเป็นประเทศที่มีปรัชญาและศรัทธาความเชื่อ หลากหลายเป็นที่ซึ่งศาสนาหลักๆ ดำรงอยู่กับศรัทธาพื้นบ้านอย่างมั่นคง ลัทธิແຫງເກຍວ เป็น

* ท้าวพญายมราชหรือพระยม ในเทวด้านานยุคต้น ท้าวจุลโลกบาลแห่งทิศทักษิณกล่าวไว้คือพระยมเป็นองค์เดียวกัน มีลักษณะ ใบหน้าดำตัน พระวรกายสีแดงทรงเครื่องอย่างกษัตริย์ พระหัตถ์ขวาถือบ่วงยมบาศก์ (บ่วงบาศก์ที่ใช้จับมัดวิญญาณทั้งหลาย) พระ หัตถ์ซ้ายทรงไม้ท้าวยมทัณฑ์ ทรงกระบือเป็นพาหนะ มีอิทธิฤทธิ์มากทำหน้าที่พิพากษาและปกครองดวงวิญญาณทั้งหลายในนรก ภูมิ มีบริวารคือ ยมทูต หรือ นายนิรยบาล มีหน้าที่นำวิญญาณทั้งหลายไปยังสำนักพญายม และลงโทษแก่ดวงวิญญาณในนรก ท้าว พญายมราช เป็นเทวดาที่มีการกล่าวถึงในตำนานของทุกชาติพันธุ์ภาษาของทุกวัฒนธรรมทั่วโลก ต่างกันเพียงการเรียกนามที่เป็น เอกลักษณ์ของแต่ละภาษาเท่านั้น ส่วนหน้าที่และอำนาจนั้นมีความคล้ายคลึงกัน ตำนานจีนฝ่ายมหายาน กล่าวว่า พญายมเป็นพระ โพธิสัตว์พระองค์หนึ่ง (nathaponson 2014)

** ยมโลกนรก 320 ชุม อยู่รอบ 4 ทิศ ทิศละ 10 ของมหานรกแต่ละชุม ประกอบด้วย โลกภูมิภินรก อสนิชนรก ตามโพทนรก อโย คูพนรก หุสนรก สีดโลลิตนรก สุนชนรก และยันตปาสาณนรก

ศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดของเกาหลี นับถือ ฮวานอิล เป็นพระผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งได้ปรากฏกายเป็นมนุษย์คือ ทัน กุนจูติมาจากสวรรค์และกลายเป็นทั้งบิดา ครู และกษัตริย์ของประชาชนเกาหลี ทันกุนได้ชักจูงให้ ทำพิธีสวดอ่อนนวยและสรรเสริญต่อสวรรค์ เมื่อพุทธศาสนาเข้ามาภายหลัง ซึ่งก่อนหน้านั้นชาว เกาหลีนับถือ แทงเกียวและไสยศาสตร์อยู่ก่อน ประชาชนจึงได้นำพุทธศาสนาผสมกลมกลืนเข้า กับไสยศาสตร์เกิดขึ้นเป็นลักษณะพิเศษโดยเฉพาะขึ้น พื้นฐานคำสอนเหมือนพุทธศาสนาประเทศ อื่นต่างกันเฉพาะรูปแบบ เช่น นิยมสร้างวัดบนภูเขา ในวัดจะมีศาลเจ้าทำพิเศษไว้สำหรับวิญญาน บนภูเขา วัดพุทธูกษาที่ตั้งอยู่กลางพื้นที่ลาดของภูเขาโตฮัมชัน เพราะเชื่อว่าภูเขาเป็นที่อาศัยของ วิญญานพระพุทธรูปเจ้ามาก่อน โทเกบิและแควคูมาคูนิ ก็เป็นความเชื่อเกี่ยวกับวิญญานของชาวเกาหลี โทเกบินั้นถึงแม้จะรับอิทธิพลจากจีนมา แต่มีตำนานความเชื่อต่างกัน ในเกาหลีโทเกบิคือภูตผีหรือ วิญญานในเทพนิยาย ซึ่งเป็นผีที่เปล่งร่างมา หรือ ปีสางนั่นเอง แต่ตำนานโทเกบิในอินเดียหมายถึง ยักษ์ กำเนิดขึ้นมาจากศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู ซึ่งนับถือพระศิวะเป็นเทพชั้นสูง ใช้เป็นสิ่งประดับ ตามเทวสถานและพุทธสถาน เพื่อแสดงความเป็นเกียรติและเป็นมงคล และขจัดสิ่งชั่วร้ายต่างๆ มิ ให้เข้ามาสู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์บริเวณภายใน ส่วนแควคูมาคูนิหรือวิญญานที่เท้าของจตุโลกบาลนั้น เริ่มต้น มาตั้งแต่สมัยซิลลา แควคูมาคูนิจะมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละวัด ตามประวัติศาสตร์และความ เชื่อที่ต่างกัน ซึ่งวิญญานเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์การถูกลงโทษของมนุษย์หรือวิญญานที่ทำบาป เช่น ในสงครามอิมจินนั้นมีผู้ที่เผาวัดพุทธูกษา ผู้นั้นก็เหมือนแควคูมาคูนิที่จะต้องถูกลงโทษ เป็น ต้น

2.8. แนวคิดจากความเชื่อจากศาสนาฮินดู

เครื่องหมายสวรรค์ภายในวัดพุทธูกษานั้น เป็นสัญลักษณ์ที่รับมาจากฮินดู มีการ ใช้อย่างแพร่หลายใน 3 ศาสนาสำคัญคือ "ฮินดู พุทธ และ เซน" โดยในศาสนาฮินดู นั้นเชื่อว่าเป็น สัญลักษณ์แห่งชนเผ่าอารยันที่เก่าแก่ที่สุด หมายถึง พระพรหม พระวิษณุ และ พระศิวะ ผู้สร้าง ผู้ปก บักรักษาและผู้ทำลายล้าง ในขณะที่ของศาสนาพุทธ นอกจากพบใช้ในจารึกที่นิยมนำมาขึ้นต้นหรือ ตอนจบแล้ว ยังพบใช้เป็นหนึ่งใน 65 ตรายมคตที่ฝ่าพระพุทธรบาท (สยามคณศ 2014) สวรรค์เป็น สัญลักษณ์ที่แสดงถึงคือ เครื่องหมายแห่งพลวัต การเคลื่อนไหว ความไม่หยุดนิ่ง ความเปลี่ยนแปลง

อยู่ตลอดเวลา เป็นเครื่องหมายแห่งการหล่อเลี้ยงสรรพชีวิต เป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงาม ความ
อุดมสมบูรณ์ เป็นเครื่องหมายแทนตัวของเทพเจ้า มักพบตามอาคารหน้าต่างภายในวัด

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องวัดพุทฺธกุกชาสะท้อนพุทธศาสนamahayanในเกาหลี ผู้วิจัยพบว่าแนวคิดที่
ปรากฏในวัดพุทฺธกุกชามี 8 ประเภท คือ **ทฤษฎีเรื่องตรีกาย** เป็นทฤษฎีที่เชื่อว่าพระพุทฺธเจ้ามีเพียง 3
กายได้แก่ สัมโภคกาย นิรมานกาย และธรรมกาย สอดคล้องกับโบสถ์ทั้งสามโบสถ์ของวัดพุทฺธกุก
ชาซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของพระอมิตตาภพพุทฺธเจ้าเป็นตัวแทนของสัมโภคกาย พระศากยมุนีพุทฺธเจ้า
ตัวแทน ของนิรมานกาย และพระไวโรจนพุทฺธเจ้าตัวแทนของธรรมกาย อีกทั้งวัดพุทฺธกุกชายังให้
ความสำคัญแก่พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรและสงสารวัฏด้วย **แนวคิดจากพุทธศาสนานิกายสุรวัด
และความเชื่อเรื่องพุทฺธเกษตร** แนวคิดนี้สอนให้คนมีจิตศรัทธาบำเพ็ญเพียรภาวนาเพื่อส่งจิตไป
ขอให้พระอมิตตาภพพุทฺธเจ้าช่วยให้หลุดพ้น เพื่อที่ตายไปจะได้เกิดในดินแดนพุทฺธเกษตร ซึ่งเป็น
ดินแดนที่สวยงาม ไม่มีความทุกข์ใด และไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก แนวคิดและความเชื่อนี้
สอดคล้องกับวัดพุทฺธกุกชาในแง่ของโครงสร้างวัดที่มีการสร้างตามรูปแบบของดินแดนพุทฺธเกษตร
และมีโบสถ์กึ่งนาคจอนหมายถึงหอสวรรค์ ซึ่งเป็นที่ประทับของพระอมิตตาภพพุทฺธเจ้า ความเชื่อ
เกี่ยวกับหมูทองที่มาจากดินแดนพุทฺธเกษตร อีกทั้งชาวพุทฺธในเกาหลีส่วนใหญ่ก็ยังนับถือแนวคิดนี้
แนวคิดจากพุทธศาสนานิกายเซน นิกายที่ได้รับความนิยมจากพระสงฆ์ชาวเกาหลี มุ่งเน้นทำสมาธิ
ให้เกิดปัญญาญาณ โดยไม่อาศัยหลักสูตรขึ้นอยู่กับตนเอง ในวัดพุทฺธกุกชามีสถานปฏิบัติธรรมซึ่ง
เรียกว่าศาลามูซอลจอน เป็นสถานที่ให้พระสงฆ์มุ่งเน้นทำสมาธิ และการตีสัญญาณตอนสวดมนต์ก็
เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยยึดจิตใจให้อยู่สมาธิ **แนวคิดจากสังฆกรรมปุณทริกสูตร** ให้ความสำคัญในเรื่อง
นิพพาน หรือธรรมกาย เชื่อว่าพระสูตรสามารถช่วยให้ผู้นับถือพ้นทุกข์ได้ มนุษย์ทุกคนสามารถที่
จะนำเอาสภาวะพุทฺธซึ่งมีอยู่ในชีวิตของเขาเองนั้นออกมาได้ เจติยทาโบ เจติยชอกกา เจติยซารี และ
ทลทับ(เจติยหิน)ในพุทฺธกุกชาสะท้อนแนวคิดจากสังฆกรรมปุณทริกสูตร ซึ่งเชื่อพุทฺธปัญญา และจิต
วิญญาน อีกทั้งการสร้างและบูชาสถูปเจติยก็สามารถถึงบรมสุขได้ **แนวคิดจากพุทธศาสนา
สำนักอวตังสกะ** เป็นแนวคิดที่เชื่อว่าเป็นหนึ่งเดียวกันคือสังฆกรรมสูงสุด ให้ความสำคัญกับ
พระไวโรจนพุทฺธเจ้า โลกของพุทฺธะสัมผัสได้โดยสมาธิ สอดคล้องกับโบสถ์ปีโรจอน ซึ่งเป็นที่

ประทับของพระไวโรจนพุทธเจ้า ซึ่งพระหัตถ์ขวาจับพระคัมภีร์พระหัตถ์ซ้าย เป็นสัญลักษณ์การรวมจักรวาลแห่งมนุษย์หญิง *แนวคิดจากลัทธิเต๋า* ลัทธิเต๋าสอนให้คนใช้ชีวิตอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติมากที่สุด คือ การใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย สังเกตความเป็นมาของธรรมชาติ เชื่อว่าหยินหยางเป็นแหล่งกำเนิดของทุกสรรพสิ่ง แต่ในขนาดเดียวกันก็มีความเชื่อในวิญญาณ โดยเฉพาะวิญญาณสวรรค์ สอดคล้องกับวัดพลุกุกษาที่สร้างวัดแบบอุทยาน อยู่ท่ามกลางป่าเขา และในโบสถ์นาคอันจอนมีเทพชีวัง ซึ่งเป็นเทพที่คอยควบคุมวิญญาณต่างๆ อีกทั้งปลายังเป็นสัญลักษณ์แห่งความเจริญงอกงามและความอุดมสมบูรณ์ *แนวคิดจากความเชื่อดั้งเดิมของชาวเกาหลี (แทจุงเกียว)* ความเชื่อดั้งเดิมเกาหลีคือ เชื่อว่าต้นกุนจูมิมาจากสวรรค์และกลายเป็นทั้งบิดา ครู และกษัตริย์ของประชาชนเกาหลี รวมถึงไสยศาสตร์ต่างๆ ถัดมาจึงมีการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมและพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน คือนิยมสร้างวัดบนภูเขา และ ในวัดจะมีศาลเจ้าทำพิเศษไว้สำหรับวิญญาณบนภูเขา เหมือนกับวัดพลุกุกษาที่ตั้งอยู่กลางพื้นที่ลาดของภูเขาโตฮัมซัน โทเกบีและเวกุมากูนิซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณของชาวเกาหลี *แนวคิดจากความเชื่อจากศาสนาฮินดู* มีเครื่องหมายสวัสดิกะจากศาสนาฮินดู รับต่อมาจากจีน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์

จากที่กล่าวไปข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสรุปได้ว่า วัดพลุกุกษาเป็นวัดพุทธศาสนามหายานขนาดใหญ่ซึ่งมีแนวคิดหลากหลาย เกาหลีรับวัฒนธรรมหลายอย่างมาจากจีน แต่สามารถซึมซับรับเอาสิ่งใหม่ๆ โดยที่ยังรักษาเอกลักษณ์ไว้ได้ ทั้งๆที่ต้องตกอยู่ในการยึดครองของต่างชาติในยุคหลังอยู่บ่อยๆ วัดเกาหลีนั้นมีลักษณะเด่นคือเป็นการรวมความคิดพุทธศาสนามหายานไว้ด้วยกัน ซึ่งต่างจากวัดจีนที่มีนิกายชัดเจนของแต่ละวัด อาจด้วยเนื่องจากในเกาหลีมีการสร้างวัดไม่มากนัก ผู้สร้างวัดจึงต้องการสร้างให้ครอบคลุมทั้งหมด อีกทั้งการดำรงอยู่ของพุทธศาสนาในเกาหลีต้องเผชิญกับวัฒนธรรมอื่นๆที่หลั่งไหลเข้ามา เช่น ลัทธิขงจื้อ ซึ่งทำให้การสร้างวัดนั้นมีการจำกัดมากขึ้น รวมถึงศาสนาคริสต์ และการล่าอาณานิคมของญี่ปุ่นเป็นต้น แต่ถึงแม้การเข้ามาของวัฒนธรรมต่างๆ ใดๆก็ตามวัดพลุกุกษาดั้งแต่สมัยซิลลาจนถึงยุคปัจจุบันก็ยังคงเป็นวัดที่มีชื่อเสียงและทรงคุณค่าของเกาหลี

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวัดพุทธกุชชาสะท้อนพุทธศาสนมหายานในเกาหลี ทั้งจากการลงพื้นที่จริง การค้นคว้าจากเอกสารต่างๆ และการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ ทำให้ได้ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่จะศึกษาบทความนี้ต่อ คือ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการพระพุทธศาสนาในเกาหลีของแต่ละยุคสมัย ซึ่งจะช่วยให้เห็นความคิดความเชื่อของชาวเกาหลีต่อพุทธศาสนาชัดเจนมากขึ้น อีกทั้งอิทธิพลของลัทธิขงจื้อที่ทำให้ศาสนาพุทธเสื่อมถอยในเกาหลีก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจ

อย่างไรก็ตามบทความนี้ผู้วิจัยพบอุปสรรคมากมาย ทั้งปัญหาเรื่องการหาข้อมูลที่มีแต่ภาษาอังกฤษและภาษาเกาหลี ซึ่งแปลค่อนข้างลำบาก เนื่องจากเป็นคำศัพท์เฉพาะและภาษาทางการ รวมไปถึงมีข้อมูลเกี่ยวกับพุทธศาสนาในเกาหลีที่ค่อนข้างน้อย เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมของวัดพุทธกุชชา เป็นต้น

การอ้างอิงและภาคผนวก

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

คนแซ่หลิม. พระพุทธเจ้า 3 พระองค์. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<http://www.phuketvegetarian.com/borad/data/2/0196-1.html>. (5 กุมภาพันธ์ 2557).

เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระฯ. (2534). แกะรอยโสม. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.

ธีรวัศ บำเพ็ญบุญบารมี. (2549). พุทธศาสนานิกายมหายาน. กรุงเทพฯ.

น้ำชาติ ประชาชื่น. ศาสนาพุทธในเกาหลี. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

http://www.khaosod.co.th/view_news.php?newsid=TURONWIZVXdNakV4TURrMU1RPT0=§ionid=Y25Wd1lXbHRiMlJs&day=TWpBd09DMHdPUzB4TVE9PQ==. (10 กุมภาพันธ์ 2557).

บ้านจอมยุทธ์. ลัทธิเต๋า. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<http://www.baanjomuyut.com/library/tao/index.html>. (5 กุมภาพันธ์ 2557)

พระพงษ์ สุขแก้ว. (2549). เกาหลี เรื่องเล่าผ่านกาลเวลา. กรุงเทพฯ : ปราชญ์สยาม.

ไพบุลย์ ปิตะเสน. (2555). ประวัติศาสตร์เกาหลี : จากยุคเผ่าพันธุ์ถึงยุคสาธารณรัฐใหม่. กรุงเทพฯ :

บริษัท โปสด์ พับลิชซิง จำกัด, พิมพ์ครั้งที่ 2.

ประพันธ์ เรื่องณรงค์. (2541). บันทึกจากเกาหลีใต้. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุวิยาสาน,

พิมพ์ครั้งที่ 2

มัลลิกา พงศ์ปริตร, บรรณาธิการ. พวงนิล คำปึงสู๋, แปล. (2551). เกาหลี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

หน้าต่างสู่โลกกว้าง, พิมพ์ครั้งที่ 2.

มดเอ๊กซ. จักรวาลทัศน์ ใน อวตังกะสูตร. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<http://www.tairomdham.net/index.php?topic=4638.0>. (5 กุมภาพันธ์ 2557).

วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล. นานาสาระเกี่ยวกับพุทธศาสนา. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<http://www.crs.mahidol.ac.th/thai/mahayana13.htm>. (5 กุมภาพันธ์ 2557).

สยามคณศ. "สวัสดิกะ" สัญลักษณ์แห่งความเจริญ เครื่องหมายเฉพาะแห่งองค์พระพิฆเนศ.

(ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.siamganesh.com/sawastika.html>. (5 กุมภาพันธ์

2557).

สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์. (2534). ที่นี่...เกาหลีใต้. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2550). พุทธศาสนมหายาน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, พิมพ์ครั้งที่ 2.

อานนท์ ภาคมาลี. สิงห์ หรือ คชสีห์. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<http://www.gotoknow.org/posts/509869>. (10 กุมภาพันธ์ 2557).

chinaABC. การสร้างวัด. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<http://thai.cri.cn/chinaabc/chapter7/chapter70202.htm>. (5 กุมภาพันธ์ 2557).

nathaponson. ประวัติพญายมราช. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<http://www.madchima.org/forum/index.php?topic=824.0;wap2>. (16 กุมภาพันธ์ 2557).

wicha30. มารู้จัก เกียรติมุข หน้ากาล กันเถอะ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<http://board.palungjit.org>. (5 กุมภาพันธ์ 2557).

ภาษาต่างประเทศ

고니와으농이. (2014). [경주] 불국사 - 초등 수학여행의 메카(2). (online). From :

<http://crash130.tistory.com/150>. (15 February 2014).

문화재청. 불국사사리탑. (online). From : <http://www.cha.go.kr>. (20 January 2014).

배 터지게 먹자. (2012). 나한전(羅漢殿), 응진전(應眞殿). (online). From :

<http://blog.daum.net/btm4465/8403545>. (15 February 2014).

불국사. 불국사. (online). From : www.bulguksa.or.kr. (20 January 2014).

사니조아. (2011) 눈이 내리던 날__경주 불국사. (online). From : <http://blog.daum.net/hmg1120/>

6976063. (21 January 2014).

슬미. (2014). 불국사 사천왕의 마구니(생령좌)는 훈도시 입은 왜인(倭人). (online). From :

<http://m.blog.daum.net/kinhj4801/15961746>. (20 January 2014).

일상생활. (2010). 수학여행 그 뒤, 다시찾은 불국사와 안압지. (online). From :

<http://realwant.tistory.com/11>. (15 February 2014).

저비스. (2012) 실라 천년의 숨결이 어려있는 경주 불국사에서. (online). From :

<http://blog.daum.net/tame62/548>. (21 January 2014).

조계사 청년회. (2013). **2013 년 불국사 수련회 그 감동과 함께 하세요.** (online). From :
http://jgs.or.kr/xe/index.php?mid=edu&category=309&document_srl=121985.
 (15 February 2014).

2gateless. (2014). **불국사 대웅전에서 (아름다움의 원류를 찾아서).** (online). From :
http://2gateless.blogspot.com/2011/06/blog-post_09.html. (15 February 2014).

Hch. **경주 불국사 금동비로자나불좌상 전면.** (online). From :
<http://www.heritagechannel.tv>. (15 February 2014).

panem. (2013). <불교> 석가불, 아미타불(阿彌陀佛), 관세음보살, 비로자나불(毘盧遮那佛). (online).
 From : <http://blog.naver.com/PostView.nhn?blogId=panem&logNo=70159966646>.
 (29 January 2014).

ss2house. **경주당일치기여행 불국사.** (online). From : <http://blog.naver.com/ss2house/130166456478>. (29 January 2014).

TTEarth. (2014). **불국사 2 가는 방법.** (online). From : <http://www.ttearth.com/world/asia/korea/gyeongju/bulguksa2.htm>. (20 January 2014).

Wikipedia. (2014). **명부 시왕.** (online). From : <http://ko.wikipedia.org/wiki/%EB%AA%85%EB%B6%80%EC%8B%9C%EC%99%95>. (15 February 2014).

Wikipedia. (2014). **bulguksa.** (online). From : <http://en.wikipedia.org/wiki/Bulguksa>. (15 February 2014).

yeongnam. **천년고도 경주의 생태 문화기행 .6 불국사와 단풍나무...석굴암.** (online). From :
www.yeongnam.com. (29 January 2014).